

HÂVERÎ (Ö. 1565) VE DÎVÂNÇESİ

Kabul Tarihi: 01.03.2016

Yayın Tarihi: 14.04.2016

Berat AÇIL***Öz**

Bugüne kadar hakkında pek fazla bilgi bulunmayan önemli şairlerimizden biri de on altıncı yüzyılda yaşamış Hâverî'dir. Manastırlı olduğu konusunda kaynakların ittifak ettiği Hâverî, tasavvufun Kalenderî koluna mensup görünmektedir. Hâverî'nin şiirleri sağlam yapılı, edebî gelenekleri iyi bilen bir şair olduğu anlaşılmaktadır. Hâverî; Münîr, Âşık Çelebi, Şuhûdî ve Celâl Çelebi'yi etkilemiştir. Bunun yanı sıra Hâverî; Ahmedî, Ahmet Paşa, Tâci-zâde Cafer Çelebi, Ulvî, Nesîmî, Necâtî, Hafî, Şâhidî, Şeyhoğlu, Hayâlî, Hayretî, Rahmî, Nizâmî, Kemâlpaşa-zâde, Hûfî, Zâtî, Figânî ve Sûzî gibi şairlerden etkilenmiştir. İyi bir şair olmanın yanı sıra kadılık görevinde de bulunan şair, kaynakların aktardığına göre 1565 yılında Karaferye'de kadılık görevini ifâ ederken vefat etmiştir. Henüz mürettep dîvânına ulaşılammış olan Hâverî'nin Milli Kütüphane Fahri Bilge Koleksiyonu'nda bir dîvânçesi mevcuttur. Bu nüshada yirmi dokuz gazel ve bir kıta yer almaktadır. Başta Pervâne Bey ve Edirneli Nazmî mecmûaları olmak üzere dönemin önemli mecmûalarından hareketle dîvânçeyi tamamlamaya çalıştık. Bunun neticesinde Hâverî'ye ait kırk yedi gazel, beş kıta ve yedi matladan müteşekkil bir dîvânçe oluşturduk.

Anahtar kelimeler: Hâverî, Hâverî Dîvânçesi, klasik Türk edebiyatı, gazel, mecmûa, Fahri Bilge

HÂVERÎ (D. 1565) AND HIS COLLECTED POEMS**Abstract**

Hâverî, is one of the important yet little-known poets until today which has lived in the sixteenth century. He seems to be belonged to Kalenderî branch of mysticism and historical sources agree that he was from Manastır. His poems are well structured and he knows literary tradition very well. Hâverî has influenced Münîr, Âşık Çelebi, Şuhûdî and Celâl Çelebi while has been influenced by Ahmedî, Ahmet Paşa, Tâci-zâde Cafer Çelebi, Ulvî, Nesîmî, Necâtî, Hafî, Şâhidî, Şeyhoğlu, Hayâlî, Hayretî, Rahmî, Nizâmî, Kemâlpaşa-zâde, Hûfî, Zâtî, Figânî and Sûzî. Alongside being a good poet, he has occupied a post of Muslim judge (qadi). He has died while occupying that post in 1565 according to historical sources. There is a small collection of poems (dîvânçe) by Hâverî protected in Fahri Bilge Collection of National Library but his collection of poems (dîvân) has not been reached, yet. There are twenty-nine ghazals and one stanza in Fahri Bilge manuscript. I tried to complete the collection of poems via investigating, basically, miscellanies of Pervâne Bey and Edirneli Nazmî, and other important miscellanies of the period. As a result of this, I have composed a collection of poems by Hâverî including forty-seven ghazals, five stanzas and seven couplets.

Keywords: Hâverî, Collected Poems of Hâverî, classical Turkish literature, ghazal, miscellany, Fahri Bilge

Giriş

Klasik Türk edebiyatı sahasına dâhil edilebilecek metinlerin filolojik neşirlerinin hazırlanması nispeten yeni bir olgudur. Bu ameliyenin öncülüğünü yapan Ali Nihat Tarlan, metin neşirlerinde mecmûalardan da yararlanmanın gerekli olduğunu 1940'lardan itibaren gerçekleştirdiği çalışmalarda ortaya koymuştur. Zira dîvân neşirlerinde genellikle bir divanın bir veya birden fazla nüshasından hareketle şairinin elinden çıkması muhtemel olan versiyonuna en yakın hâli elde edilmeye çalışılır. Hatice Aynur'un 1999'da yayıma hazırladığı *Çâkerî Dîvânı* (Aynur, 1999) bu alanda bir farklılaşmaya işaret etmesi açısından önemlidir.¹ Bu neşirde ilk defa tam bir divan oluşturulurken o divan sahibinin mecmualarda yer alan şiirlerinden de edisyon-kritikli neşir için faydalanılmıştır. Böylelikle farklı nüshaların yanı sıra değişik kaynakların da bir divan neşirinde kullanımının önü açılmıştır.

* Yrd. Doç. Dr., İstanbul Şehir Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, beratacil@sehir.edu.tr

¹ Benzer şekilde Yaşar Aydemir'in hazırlayıp yayımladığı *Behiştî Dîvânı* da mecmualardan faydalanmıştır. Aydemir, doktorasını 1999'da tamamlamış olup divanı 2000 yılında yayımlamıştır. Söz konusu neşirde 1500 civarında mecmua taranmıştır. Bkz. (Aydemir, 1999) ve (Aydemir, 2000).

Elimizdeki *Hâverî Dîvânçesi*² de Aynur'un yaptığına benzer bir bakış açısıyla fakat ondan önce derlenmiştir. Bizzat Fahri Bilge tarafından 1950'lerde bir araya getirildiği anlaşılan *Dîvânçe*'deki yöntemin Ali Nihat Tarlan'ın mecmûalardan hareketle klasik Türk edebiyatı şairlerini tespit etmeye çalıştığı çalışmalarından ilham aldığı anlaşılmaktadır.³ Nitekim Fahri Bilge'nin haşiyelerinde bu esere sık sık atıfta bulunduğu şahit olmaktayız.

Elinizdeki makale iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde Hâverî'nin hayatı hakkında bulabildiğimiz bilgileri aktarıp edebî kişiliği ve mizacına dair şiirlerinden çıkarılabilecek birtakım hususiyetleri dile getirdikten sonra Fahri Bilge'nin elindeki nüshayı oluşturma biçimi ve zamanına dair kimi tahliller sunduktan sonra kendi katkımıza değineceğiz. İkinci bölümde Fahri Bilge tarafından derlenmiş olan *Dîvânçe-i Hâverî*'yi (*Dîvânçe-i Hâverî*, 433) çeviriyazıya aktaracak, Hâverî'nin tezkirelerde yer alan ve Bilge'nin ulaşamadığı mecmualarda tespit ettiğimiz Hâverî'nin diğer şiirlerini de ekleyerek yeni bir *Dîvânçe* sunacağız.⁴

Hâverî'nin Hayatı

Asıl adı Açuk Kadioğlu Alî olan Hâverî hakkında kaynaklarda fazla bilgi bulunmamaktadır. Muasır araştırmacılar arasında da onun hakkında ayrıntılı bir çalışma yapılmamıştır. Bulabildiğimiz ilk çalışma Ali Nihat Tarlan'ın mecmualardan derlediği bilgilerden oluşturulmuş *Şiir Mecmualarında XVI. ve XVII. Asır Dîvan Şi'ri: Revânî, Hayretî, Hâverî, Âhî, Peyâmî, Sâni* adlı eserdir. (Tarlan, 1949: 55-62) Daha sonra Azmi Bilgin, tezkire ve biyografi kaynaklarından şairin kısa bir terceme-i hâlini oluşturmuştur. (Bilgin, 1999: 551-552)

Hâverî'nin Manastırlı olduğu konusunda bir ittifak mevcuttur. Vahyî'nin kardeşi olan şair, (Bülbül, 2008: 460) Âhî'nin kız kardeşiyle evlenmiş; Âşık Çelebi'ye göre Âhî'nin yarım bırakmak zorunda kaldığı *Hüsn ü Dil* adlı eserini tamamlamıştır. (Bilgin, 1999: 552) Ali Nihat Tarlan ise Âhî'nin Hâverî'nin kız kardeşiyle evlendiğini "O devir şairlerinden Ahî; Haverî'nin hemşiresi ile izdivaç eylemiştir" demek suretiyle iddia etmektedir. (Tarlan, 1949: 55) Nitekim Âşık Çelebi, bu ilişkinin bir neticesi olarak Hâverî'nin Âhî'den himaye gördüğünü dile getirmektedir. (Kılıç, 2010: 1506)

Hâverî, Rumeli kazaskeri Zeyrekzâde'den (ö. 1532) mülazım olup Çivizâde⁵ (ö. 1547) ve Defterdar Bayrâm Çelebi'nin (ö. ?) himayesini görmüştür. Karaferye dışında Selanik, Üsküp ve Priştine'de de kadılık görevinde bulunmuştur. Hâverî'nin ölüm yeri konusunda da kaynaklar hemfikirler: Buna göre şair, 1565 yılında Karaferye'de kadılık görevini ifa ederken vefat etmiştir. (Bilgin, 1999: 551)

Kaynaklar, Hâverî'nin eğlenceye düşkün olduğunu dile getirirler. Özellikle gençliğinde Galata meyhanelerine sık sık gidirmiş. Âşık Çelebi bunu uzun uzun anlatır. (Kılıç, 2010: 1507) Mehmed Tefvik de onun bu hususiyetine dikkat çeker ve şöyle yazar: "Gençliğinde ziyâde bâde-nûş olmağla ba'de zemân Eyûb ve Galata kâdîsi olduğunda zemân-ı ayyâşîde devâm ettiği meykedelerin ba'zısına ahyânen gidip pîr-i sahbâ-fürûşun hâtırını istifsâr ederek 'Zemân-ı iflâsımızdaki hırsımız şimdi olsaydı doyunca şarâb içer ve subaşı korkusu çekmeyip Galata meykedelerinde kendimizden geçerdik' der imiş" (Mehmet Tefvik, 2012: 275) Hâverî, böylelikle geçmiş günlerini hem yâd hem de

² *Hâverî Dîvânçe*'sine erişmeme vesile olan Güngör Öğüt'e ve birkaç kelimenin okunmasındaki yardımlarından dolayı Maşuk Yamaç ve Erol Özvar'a şükranlarımı sunarım. Ayrıca metnin son hâlini okuyan Hatice Aynur'a teşekkür ederim.

³ Bilge ve Tarlan'ın çalışmalarından ileride söz edilecektir.

⁴ Hâverî konusunda araştırma yaparken Flemming, Götze, Şevket Rado, Schmidt, Millet Kütüphanesi, Süleymaniye Kütüphanesi gibi önemli kütüphane ve kataloglar da taranmış fakat Hâverî'nin *Dîvân* veya *Dîvânçe*'sine tesadüf edilmemiştir.

⁵ Evliyâ Çelebi'nin aktardığına göre Hâverî, Çivizâde'nin ölümüne "innehu hayru'l-veled" biçiminde tarih düşürmüştür. Bkz. (Evliya Çelebi, 2006: 181)

gençliğinde çok şarap içtiğini itiraf etmiş olur. Nitekim şiirlerinde de bu mizacının etkilerini görmek mümkündür.

Aşağıdaki beyit hafif cesur, biraz da bıçkın bir edayla söylenmiş olduğundan şairin ölüm karşısındaki korkusuzluğu şeklinde yorumlanabileceği gibi, şiirinde gündelik söyleyişlere kolayca yer verebildiği biçiminde de yorumlanabilir.

Olmaz yolunda bu ten-i hākī baña hicāb

Ölmek nedür ki eyleyevüz andan ictināb

Hâverî'nin Edebî Kişiliği

Âşık Çelebi, Hâverî hakkında uzunca sayılabilecek bir madde yazarken onun şiir kudretini ve şöhretini şu sözlerle övmektedir: “Zemân-ı isti'dâdında şöhreti şems-i hâverden rûşen ve şu'le-i tûmâr-ı şî'ri şem'-i her encümen idi.” (Kılıç, 2010: 1506) Âşık Çelebi bir şairden söz ederken onun mahlasını da kullanmayı mutâd hâle getirmiştir. Burada da “hâver” kelimesini kullanmayı ihmal etmemiştir. Âşık Çelebi'den sonra yazılmış kaynakların büyük çoğunluğu *Meşâ'irü's-Şu'arâ*'daki bilgileri tamamen, muhtasaren ya da çok az değişikliklerle eserlerinde kullanmışlardır.

Kaynakların çoğunun ittifak ettiklerine göre Hâverî, Alî mahlasıyla da gençliğinde şiirler söylemiştir. Gençlik zamanında içkiye düşkün olduğu sıkça dile getirilir. Nitekim Âşık Çelebi, “Ammâ dânişmendliği zemânında ve ‘unfuvân-ı şebâbinun ‘unvânında hem bâde-i ‘ışk-ı hubân ile mest hem def'-i gam-ı ‘ışk için bâde-perest idi” (Kılıç, 2010: 1507) diyerek gençliğinde çokça şarap tükettiğini dile getirmektedir.

Latîfî (ö. 1582) onun şiir kabiliyetini pek beğenmez. Nitekim tezkiresinde ona oldukça az yer vermiş ve onun hakkında “Ammâ fenn-i şî'rde mûmâreseti ve iştiğâl ü müdâvemeti yokdur” (Latîfî, 2000: 245) demektedir.

Ahdî (ö. 1593-94), tezkiresinde onun şairliği hakkında “Hakkâ budur ki rindâne ve ‘âşıkâne bî-misl ü bî-mânend eş'âr-ı dil-pesend ile beyne'l-akrân yegâne-i devrân ve ser-âmed-i kuzât-ı zamândur” (Ahdî, 2009: 139) diyerek onun şiirini rindane ve âşıkâne olarak tavsif edip benzersizliğinden dolayı övmektedir. Ayrıca onu akranlarının yegânesi ve kadınların önde geleni diyerek bir nevi kadınlar arasında mukayeseye tâbi tutmakta, bu şekilde onun ilmî yönünü vurgulamaktadır.

Kınalızâde Hasan Çelebi (ö. 1604), Hâverî'nin şiirlerini çok beğenmektedir. Ona göre Hâverî'nin “Âftâb-ı eş'ârı kalb-i 'âşık-ı sâdik gibi sûznâk ve edâsı dahî misâl-i cûybâr gâyetde latîf ü pâkdur”. (Kınalızade, 2009: 271) Her ne kadar onun şiirlerinden fazla örnek almamış olsa da Kınalızâde, alıntıladığımız örnekte olduğu gibi değerlendirmelerinde Hâverî'nin şiirinin niteliğine dair birtakım yorumlamalarda bulunmuştur.

Hâverî'nin edebî kişiliğini yansıtan ilginç kullanımlarından bir tanesi, hazırlamış olduğumuz *Dîvânçe*'nin dördüncü gazelidir. Söz konusu gazel tamamen satranç kavramları kullanılarak meydana getirilmiştir. Bu da göstermektedir ki Hâverî, klasik şiirde değişik kimi motifleri kullanmayı deneyecek kadar kendine güvenmektedir.

- 1 İy şehsüvâr-ı tevsen-i eflâk-i fazl u cûd
Kim tolidur şahîl⁶-i semendüñle şeş cihât
- 2 Diñle hikâyetüm gönül alçaklığın idüp
Bir oyun oynadı baña *Leclâc*-ı kâyinât

⁶ Bu kelime “sad” harfi ile yazılmalı fakat müstensih “sin” ile yazmıştır.

- 3 Ferzâne iken itdi piyâde felek beni
Şâhum 'inâyet eyle baña filveş bir at
- 4 Bir gayrı hâne yok ki varam kış deseñ baña
Rûhum beni gel eyleme dime kimse mât
- 5 Ferzânesin cihânda eyâ şâh-ı rûh-bağş
Nat '-ı zemîn-i Hâverî'ye tarh eyle berât

Gazelde geçen şâh, mât, Leclâc (efsaneye göre İslamî edebiyatlarda satrancın kurucusu), oyun, ferz, ferzâne (vezir), piyâde, fil, at, nat' (satranç tahtası) ve zemin gibi kelimeler aynı zamanda birer satranç kavramıdır. Benzer şekilde Hâverî'nin çağdaşı olan Celâl Çelebi'nin de satranç kavramlarından müteşekkil bir gazeli vardır. Mevcut bilgilere göre Celâl Çelebi, 1517-1519 yıllarında doğmuş ve II. Selîm döneminde hayattadır. II. Selîm'den sonra memleketi Manastır'a dönen şairin ne zaman vefat ettiğine dair kesin bir bilgi bulunmamaktadır. (Aksoyak, 2005: 7-16) Bu dönemde Celâl Çelebi kırklı yaşlarındayken Hâverî'nin vefatının üzerinden on yıldan fazla bir zaman geçmiştir. Dolayısıyla, ihtiyat kaydıyla birlikte, ikisi de Manastırlı olan Hâverî ve Celâl Çelebi'nin birbirini tanıyor olma ve Celâl Çelebi'nin söz konusu gazelini Hâverî'den etkilenecek yazmış olma ihtimalinden söz edilebilir.

Hâverî her ne kadar fazla şiir yazmamış gibi görünse de kimi gazellerinde oldukça başarılı edebî sanatlar ve motiflere rastlanmaktadır. Bu da edebî geleneği iyi bildiğini göstermektedir. Örneğin *Dîvânçe*'nin ilk gazeli olan aşağıdaki şiir onun edebî sanatlara hakimiyetini göstermesi ve özellikle ilk beytini nazar-ı dikkate aldığımızda, yukarıdaki gazele benzer şekilde farklı söyleyişler peşinde olduğunu göstermektedir.

- 1 Derd ile çün öldüm em itmez leb-i cānān baña
Kara geysün ağlasun ço çeşme-i hayvān baña
- 2 Yudı vü pāk eyledi gerd-i vücūdumdan beni
Hayli merdümlükler itdi dīde-i giryān baña
- 3 'Işk meydānında sīnem kılduğum-çün ben nişān
Dil uzatdı ol kaşı yādan gelen peykān baña
- 4 Çeşm-i hūn-ālūd ile dāğ-ı derūnum gördiler
Didiler şāhib-nazarlar lāle-i nu'mān baña
- 5 Görelî şerha-i 'işkuñ vūs'at-ābādını ben

Dar geldi Hâverî bu hâne-i hicrân baña

Bu gazelde teşhis, intak, hüsn-i ta'lil, teşbih, telmih öne çıkan sanatlar olarak göze çarpmaktadır. Bunun yanı sıra çeşme-i hayvân, lâle-i nu'mân gibi şiirlerde gelenek tarafından sıkça kullanılan tarihî-mitolojik unsurlar onun geleneği özümlediğinin işaretleridir. Çeşme-i hayvân'a kara giydirmesi, gözyaşının vücudunun tozundan onu yıkayıp temizlemesi, lâle-i nu'mân'ı sevgilinin yüzü, yanağı veya yaralı gönlü için değil de kendisinin heyeti olarak kullanması, onun farklı kullanımları başarıyla şiirinde bulundurabildiğini göstermektedir.

Gençlik döneminde Alî mahlasını kullandığını bildiğimiz şairin elimizde bu mahlasını kullandığı tek bir gazeli mevcuttur. Onun ilk gençlik zamanındaki şiir seviyesini yansıtmaya açısından *Dîvânçe*'nin kırk birinci gazeli olan aşağıdaki şiirin tümünü buraya naklediyoruz. Edirneli Nazmî, *Mecmû'atü'n-nezâ'ir* adlı mecmûasında bu gazelin Necâtî'nin bir gazeline nazire olduğunu dile getirmektedir. (Nazmî, 2012: 2764)

- 1 Beni taşlamağa eţfâl üşürdiler eli
Var ise şimdi benem dünyede Mecnûn bedeli
- 2 İt yirine urayın öldüreyin dimiş o yâr
Hele her yirde benem şimdiki darb-ı meşeli
- 3 Dûd-ı âhum beni kûyına iletmez oldu
Cennete kıymaz imiş kişiyi kıara 'ameli
- 4 Şüfîye şakın esüp şavurup aňma kûyın
Çü bilürsin ki erür yah esicek kıble yeli
- 5 Dökerem göz yaşın eţrafuma ben nokta gibi
Yâr zerre dehen için iderem reml-i 'Alî⁷

Hâverî'nin Tasavvufî İlişkisi

Klasik Türk şiirinde tasavvuf, hemen her şairde kendine yer bulmuştur. Bu, kimi zaman söz konusu şairin mutasavvıf kişiliğinden kaynaklanırken kimi zaman da tasavvufî dil ve temsillerin şairin duygu ve düşüncelerini daha kolay ifade etmesine imkân sağlamasından kaynaklanır. Şiirlerinden hareketle Hâverî'nin ilk grup şairlerden olduğunu söylemek mümkündür.

Günümüzde olduğu gibi Osmanlı döneminde de tasavvufun birçok farklı yorumu ve uygulama biçimi mevcuttu. Her ne kadar elde tarihî kaynaklar olmadığı durumlarda hangi şairin hangi tarikata mensup olduğunu tespit etmek güç olsa da, şairin eserlerinden hareketle onun tasavvufî meşrebine dair birtakım çıkarımlarda bulunmak mümkün olabilmektedir. Hâverî birkaç beytinde Kalenderî, abdâl gibi kelimeler kullandığından dolayı onun Kalenderîlik'le ilişkili olduğunu iddia etmek için elimizde en azından birkaç delil mevcuttur.

⁷ Bu gazel Pervâne Beg'de de mevcuttur fakat "reml-i 'Alî" terkibi "reml 'ameli" olarak kayıtlıdır. Bkz. (Gökyurt, 2004: 75-76)

Abdâl kelimesi Kalenderî yerine de kullanılabilen bir kelimedir.⁸ Dolayısıyla aşağıya alacağımız örnek beyitlerdeki “abdâl” kelimelerinden yola çıkarak Hâverî’nin Kalenderî olduğunu dile getirdiği iddia edilebilir.

Mekteb-i hüsnünde biz kim bir nice abdâl-idük

Ben idüm ta’lîm iden Mecnûn’a fenn-i cinneti (44/4)

Divânçe’nin kırk dördüncü gazelinin dördüncü beyti olan yukarıdaki beyitte Hâverî, abdallık ve cinnet arasında bir ilişki kurup Mecnûn gibi dünyadan el etek çektiğini, akli bir kenara bıraktığını, cinneti tercih ettiğini, hatta Mecnûn’a bu yolu kendisinin öğrettiğini dile getirmektedir.

Hâverî, yirmi altıncı gazelin beşinci beyti olan aşağıdaki beyitte terk-i dünyâ düşüncesini çok daha açık bir biçimde dile getirmektedir. Kendi nefesine dünyaya meyl etmemeyi tavsiye ettiği beyitte tecrid ehli olmak gerektiğini salık verir. Tecrid kelimesi soyutlanmak anlamına geldiği gibi *İsâ-yı mücerred* terkinde olduğu gibi evlenmemiş olmayı da ifade etmektedir. Dolayısıyla evlenmemenin tavsiye edildiğini düşünebileceğimiz ikinci anlamında tecrid kelimesi iham-ı tenasüp yoluyla “artakalmak” ve “pîre-zen” kelimeleriyle ilişkili olacaktır.

Hâverî sen merd-i tecrîd ol aña meyl eyleme

Nice erden artakalmışdur bu çarh-ı pîre-zen (26/5)

Yine *Divânçe*’de bulunan on ikinci gazelin beşinci beytinde şair hem abdâl olduğunu hem de Rumelili olduğunu dile getirmektedir. Ayrıca beyitte geçen “baş açuk” tabiri de Kalenderilik’le özdeşleşmiş “çâr-darp” uygulamasını akla getirmektedir. Bilindiği gibi Kalenderilik’te saç, sakal, bıyık ve kaşlar kesilmesi bir âdâp hâline gelmiştir. (Azamat, 2001: 253-256)

Tekye-gâh-ı gamda biz tâc u kabâyı n’eylerüz

Hâverî biz baş açuk bir Rûm ili abdâlyuz

Son olarak Hâverî’nin Kalenderî kelimesini açıkça kullandığı aşağıdaki beyti iktibas etmekte fayda mülâhaza ediyoruz. Otuz dokuzuncu gazelin beşinci beytinde Hâverî, bela ve gamı kendisine Kalenderiliğin bir bahşı addetmektedir. Tüm bu örneklerden hareketle Hâverî’nin tasavvufun Kalenderî koluyla benzer fikirler taşıdığını söyleyebiliriz.

Cânâ saña şa’âdet ile bitiyüp cihân

Ŧavk-ı belâ vü gam baña bahş-ı Kalenderî⁹ (39/5) (Nazmî, 2012: 2931)

Sonuç olarak eldeki şiirlerine bakarak Hâverî’nin edebî geleneği iyi bilen, iyi eğitim almış, farklılıklar peşinde koşan, âlim ve tasavvuf neşvesinden nasiplenmiş bir şair olduğunu söyleyebiliriz.

Hâverî’nin Etkilendiği ve Etkilediği Kişiler

Her ne kadar Hâverî’nin etkilediği veya etkilendiği şahısları tespit etmek için elimizde yeteri kadar malzeme yoksa da Edirneli Nazmî’nin *Mecma’u’n-nezâ’ir* adlı nazireler mecmuasına ve *Pervâne Beg Mecmû’ası*’na göre Hâverî, on sekiz farklı şaire nazire yazmıştır. Hâverî’nin nazire yazdığı şairler ve nazire adedi şöyledir: Ahmedî (ö. 1413) üç adet, Ahmet Paşa (ö. 1497) beş adet, Tâcî-zâde Cafer Çelebi (ö. 1515) iki adet, Ulvî (ö. ?) iki adet, Nesîmî (ö. 1417) bir adet, Necâtî (ö. 1509) altı adet ve birer adet olmak

⁸ Kalenderilik için bkz. (Azamat, 2001: 253-256)

⁹ Edirneli Nazmî, bundan sonra sadece Nazmî şeklinde gösterilecektir.

kaydıyla Hafî (ö. ?), Şâhidî (ö. ?), Şeyhoğlu (ö. 1413-14?), Hayâlî (ö. 1557), Hayretî (ö. 1534-35), Rahmî (ö. 1567-68), Nizâmî (ö. ?), Kemâlpaşa-zâde (ö. 1534), Hûfî (ö. ?), Zâtî (ö. 1547), Figânî (ö. 1531-32) ve Sûzî (ö. 1524).

Hazırlamış olduğumuz *Dîvânçe*'nin toplamda yirmi altı gazeli değişik kaynaklar tarafından farklı şairlere yazılmış nazireler olarak kaydedilmiştir. *Dîvânçe*'de bulunan 1 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Tâcî-zâde Cafer Çelebi'ye, 2 numaralı gazel Nazmî'ye göre Ahmedî'ye, Pervâne Beg'e göre Şâhidî'ye, 3 numaralı gazel Nazmî'ye göre Ahmedî'ye, 6 numaralı gazel Nazmî'ye göre Ahmed Paşa'ya, 9 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Şeyhoğlu'na, 12 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Hayâlî'ye, 13 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Hayretî'ye, 15 numaralı gazel Nazmî'ye göre Ulvî'ye, Pervâne Beg'e göre Necâtî'ye, 16 numaralı gazel Nazmî'ye göre Tâcî-zâde Cafer Çelebi'ye, Pervâne Beg'e göre Necâtî'ye, 17 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Rahmî'ye, 18 numaralı gazel Pervâne Beg ve Nazmî'ye göre Ahmed Paşa'ya, 21 numaralı gazel Pervâne Beg ve Nazmî'ye göre Ahmed Paşa'ya, 22 numaralı gazel Nazmî'ye göre Necâtî'ye, 23 numaralı gazel Nazmî'ye göre Ulvî'ye, Pervâne Beg'e göre Nizâmî'ye, 25 numaralı gazel Pervâne Beg ve Nazmî'ye göre Ahmed Paşa'ya, 26 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Ahmed Paşa'ya, 33 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Kemâlpaşa-zâde'ye, 36 numaralı gazel Nazmî'ye göre Nesîmî'ye, Pervâne Beg'e göre Necâtî'ye, 39 numaralı gazel Nazmî'ye göre Hafî'ye, 41 numaralı gazel Nazmî'ye göre Necâtî'ye, 43 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Hûfî'ye, 44 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Ahmedî'ye, 45 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Zâtî'ye, 46 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Figânî'ye ve 47 numaralı gazel Pervâne Beg'e göre Sûzî'ye nazire olarak yazılmıştır.

Yukarıdaki bilgiler şöyle bir tabloda gösterilebilir:

<i>Dîvânçe</i> 'deki Numarası	Gazel	Nazire Yazıldığı Söylenen Şair	İddiada Bulunan Kaynak
1		Tâcî-zâde Cafer Çelebi	Pervâne Beg
2		Ahmedî	Nazmî
3		Ahmedî	Nazmî
6		Ahmed Paşa	Nazmî
9		Şeyhoğlu	Pervâne Beg
12		Hayâlî	Pervâne Beg
13		Hayretî	Pervâne Beg
15		Ulvî/Necâtî	Nazmî/Pervâne Beg
16		Tâcî-zâde Cafer Çelebi/Necâtî	Nazmî/Pervâne Beg
17		Rahmî	Pervâne Beg
18		Ahmed Paşa	Nazmî/Pervâne Beg

21	Ahmed Paşa	Nazmî/Pervâne Beg
22	Necâtî	Nazmî
23	Ulvî/Nizâmî	Nazmî/Pervâne Beg
25	Ahmed Paşa	Nazmî/Pervâne Beg
26	Ahmed Paşa	Pervâne Beg
33	Kemâlpaşa-zâde	Pervâne Beg
36	Nesîmî/Necâtî	Nazmî/Pervâne Beg
39	Hafî	Nazmî
41	Necâtî	Nazmî
43	Hûfî	Pervâne Beg
44	Ahmedî	Pervâne Beg
45	Zâtî	Pervâne Beg
46	Figânî	Pervâne Beg
47	Sûzî	Pervâne Beg

Tablo 1: Hâverî'nin nazire yazdığı söylenen şairler

Hâverî diğer şairlerden etkilendiği gibi doğal olarak başka şairleri de etkilemiştir. Örneğin Münîr (ö. ?) tarafından Hâverî'nin aşağıdaki gazeline bir nazire yazılmıştır. Söz konusu nazire şu şekildedir:

- 1 Gün yüzine tutup nedür ol mâh-rû niķâb
Bilür ki pertevinden anuñ h'od yanar hiçâb
- 2 Hâk-i vücûdumuzda tecellîler itdügüñ
Pes mihr pertevinüñ olur mazhar[1] türâb
- 3 Her aķşama yakın yüce yerlere çıkduğı
Şâyed kaşuñ hilâlini görem dir âfitâb
- 4 La'l-i lebûnden ayru düşen teşneler midür
Âvâreler ki gösterür iy mâh-rû serâb

- 5 Di ğamzesine gül yüzi nâzük-durur Münîr
Pejmürde itmesün aña sıķlet virür bu h`âb

Hazırlamış olduğumuz metinde yer alan aşağıdaki gazel Hâverî'nin en çok beğenilen gazeli addedilebilir. Zira, bu gazel tespit edebildiğimiz kadarıyla hem Âşık Çelebi¹⁰ tarafından tesmin edilmiş hem de Şühûdî (ö.?) (Çolak, 2013: 335-336) tarafından aynı gazele bir tahmiş yazılmıştır. Söz konusu gazelin ilk ve son beyitleri şöyledir¹¹:

- 1 Seni gözler dü çeşm-i hûn-feşânım nice demlerle
Gel iy nûr-ı başâr merdümlük et demler ķademlerle¹²

- 6 Nice zünnâr-ı 'ışķa Hâverî bel bağlamayam kim
Der ü dîvâr-ı deyr-i dil pür olmuşdur şanemlerle

Dolayısıyla eldeki bilgiler kısıtlı olmakla beraber Hâverî'nin etkilediği şairler arasında Münîr, Âşık Çelebi, Şühûdî ve daha önce değindiğimiz Celâl Çelebi'nin isimleri zikredilebilir.

Dîvânçenin Oluşturulma Yöntemi

Dîvânçe'nin oluşturulma biçimini iki ayrı süreç olarak ele almak mümkündür. İlki, bizzat Fahri Bilge tarafından ilmî bir hassasiyet gözetilerek metin oluşturulma sürecidir. İkincisiyse tarafımızdan eldeki tüm malzemelerin bir araya toplanması neticesinde *Hâverî Dîvânçesi*'nin yeniden oluşturulma sürecidir.

a. Fahri Bilge Nüshası

Dîvânçe'nin elimizdeki tek yazma nüshası Fahri Bilge koleksiyonunda yer almakta olup nüsha 64 varaktan oluşan bir defterden müteşekkildir. Eserin ismi *Dîvânçe-i Hâverî* biçiminde sonradan eserin zahriye kısmına not edilmiştir. Varakların yarısına yakını boştur. Nüshanın 8a varağına kadar olan bölümü muhtemelen gazeliyyattan önceki kısımlar için boş bırakılmış fakat o kısımlara yazılacak herhangi bir esere tesadüf edilmemiştir. Varakların sadece a yüzüne yazı yazılmış, çoğunlukla tek bir gazelle doldurulmuştur. Boş bırakılan varakların a yüzlerinde hangi harf için ayrıldıkları çoğunlukla not edilmiştir. Nitekim varakların boş bırakılma nedeni de o harften gazel bulunamamasıdır. Eser, rika hattıyla kaleme alınmıştır. (*Dîvânçe-i Hâverî*, 433) Milli Kütüphane yazmaları arasında yer alan bu eserin derleyeni ve müstensihî Fahri Bilge'dir.¹³ Müstensih her bir gazelin altına kırmızı kalemle bir varak numarası daha yazmıştır. Bunlar muhtemelen, Fahri Bilge'nin faydalandığını söylediği Raif [Yelkenci] Bey'den emanet olarak aldığı mecmuaya veya söz konusu şiirin bulunduğu diğer mecmualara ait varak numaralarıdır. Ayrıca kendisinin bir haşiyede belirttiği gibi kırmızı renkle farklar belirtilmiştir. Bunlar da Ali Nihat Tarlan'ın mezkûr eserine göre belirtilmiş farklardır.¹⁴ 46a'da olduğu gibi, kimi farklar da

¹⁰ Bkz. (Kılıç, 2010: 1513-1515). Ayrıca, bu mısra Ahdî tezkiresinde, Tarlan neşrinde ve *Mecmu'a-i Eş'ar*'da "Seni gözler" biçiminde okunmuştur. Bkz. (Tarlan, 1949: 61). Tarlan, bu gazeli şuara tezkirelerinde yer alan şiirleri kısmına dâhil etmiştir. Ahdî tezkiresi için bkz. (Ahdî, 2009:139); (Kaya, 2013: 355). Bilge nüshasındaysa "Seni görmez" şeklinde kaydedilmiştir. Bu gazel, Tahran'daki bir mecmuada da yer almaktadır. Bkz. (Tanyıldız, 2015: 56)

¹¹ Yukarıda da dile getirdiğimiz gibi Pervâne Beg, bu gazeli Kemâlpaşa-zâde'ye atfetmektedir.

¹² Bu beyit, Hısâfî'nin *Metâli'ü'n-nezâ'ir* adlı eserinde mevcuttur. Bkz. (Kalyon, 2011: 877)

¹³ 1891 yılında Bolu'da doğan Fahri Bilge, 1961 yılında İstanbul'da vefat etmiştir. Merkez Bankası Genel Müdürlüğü'nden emekli olan Bilge'nin 20.000 civarında kitabı olduğu söylenmektedir. Kitaplarının el yazması olanları bugün Milli Kütüphane'de kendi adıyla anılan bir koleksiyonda muhafaza edilmektedir. Bkz. (Aydoğdu, 2005: 15-17)

¹⁴ Fahri Bilge nüshasındaki farklar köşeli parantez içinde mısraların kenarında olduğu gibi kaydedildi.

Kastamonulu Feride Hanım Mecmuası'na göre belirtilmiştir.¹⁵ Fahri Bilge, okunmasının güç olduğunu düşündüğü kimi kelimelerin okunuşlarını da kenara okunaklı bir şekilde not etmiştir. Dolayısıyla Fahri Bilge, mürettep ve bir nevi edisyon-kritik işlemi de yapan titiz bir araştırmacı hüviyetine bürünmektedir.

Fahri Bilge, Hâverî'nin şiirlerini Ali Nihat Tarlan'ın *Divan Şi'ri* adlı kitabı, Raif Bey Mecmuası, Kastamonulu Feride Hanım Mecmuası ve kendi hususi kütüphanesinde bulunan 958'de (1551) tertip edilmiş mecmua gibi eserlerden derlemiştir. Dolayısıyla *Dîvânçe* hazırlanırken bir nevi edisyon-kritik yöntemi uygulanmıştır. Eldeki nüshadan anlaşıldığına göre Bilge, bir mürettep *Dîvân* oluşturmak amacıyla yola çıkmıştır çünkü her harf için en azından bir varak ayırmış fakat bunların neredeyse yarısı boş kalmıştır. Bilge, boş kalan varaklara ilgili harfi not etmeyi ihmal etmemiştir.

Fahri Bilge, 8a varağındaki haşiyeye şu notu düşerek *Dîvân*'ı toplama zamanına dair bir ipucu vermiştir: "Bu gazeli Ali Nihat Tarlan Bey'in 'Dîvân Şi'ri' adlı eserinin dördüncü fasikülünün on beşinci sahifesinden naklen yazdım. 2 Mart 1955 Fahri Bilge" Sonunda imza da yer aldığı için Bilge'ye ait olduğundan şüphe duyulmayacak olan nottan, 1955 senesinde *Dîvân*'ın toplanıyor olduğunu kesin olarak dile getirmek mümkündür. Bilge'nin haşiyeye kelimesini bugünkü dipnot anlamında kullandığını da ayrıca belirtmekte fayda var. Bilge, haşiyenin yanı sıra yıldız işaretini de dipnot işareti olarak kullanmaktadır.¹⁶

b. Tarafımızdan Yapılan Eklemeler

Fahri Bilge'nin yaptığı araştırmalara ek olarak *Hâverî Dîvânçesi*'nin mümkün olduğu kadar tam hâlini oluşturabilmek için kimi araştırmalar yaptık. Bunun neticesinde metin eklemeler yoluyla çoğalmış oldu. Öncelikle Âşık Çelebi'nin *Meşâ'irü's-Su'arâ* adlı eserinde yer alıp da Fahri Bilge nüshasında bulunmayan gazel, kıta ve matlalar metne eklendi ve dipnotlarda bu durum belirtildi. İkinci olarak Edirneli Nazmî'nin *Mecma'u'n-nezâ'ir* adlı nazireler mecmuasında Hâverî'ye ait olduğu anlaşılan on dört gazel elimizdeki metinle mukayese edildi. Bunlardan yedisi Fahri Bilge nüshasında zaten vardı, onların nüsha farkları belirtilmekle iktifa edildi. Geriye kalan yedi gazel Bilge nüshasında bulunmadıkları için *Dîvânçe*'ye eklendi. Ayrıca *Pervâne Beg Mecmûası* tarandı ve orada bulunup da elimizdeki diğer kaynaklarda yer almayan gazeller *Dîvânçe*'ye tarafımızdan eklendi. Bunun yanı sıra onlarca şiir mecmuası tarandı ve Hâverî'nin şiirlerini barındıranlara dipnotlarda işaret edildi. Örneğin Michigan Üniversitesi 356 numarada kayıtlı şiir mecmuasında bir gazele ait fazladan üç beyit tarafımızdan eklendi. Benzer şekilde Hısâlî'nin *Metâli'ü'n-nezâ'ir* adlı eserinde yer alan birçok beyit arasında elimizdeki kaynakların hiçbirinde yer almayan beyitler, matlalar kısmına eklendi. Tüm bunlar yapılırken Fahri Bilge nüshası asıl nüsha ittihaz edilip farklar ona göre gösterildi. Özellikle vezin açısından Bilge nüshası tercih edilmediği durumlarda, diğer kaynaklardaki okunuş metne dâhil edilip dipnotta belirtildi.

Sonuç olarak Âşık Çelebi, Edirneli Nazmî, Kastamonulu Feride Hanım, Fahri Bilge'de bulunan hicri 958 tarihli mecmua, Raif Bey Mecmuası, Ali Nihat Tarlan, Fahri Bilge, Michigan Üniversitesi şiir mecmuası başta olmak üzere birçok kaynak ve kişiden derlenmiş bir *Hâverî Dîvânçesi* oluşturmuş bulunmaktayız. Elimizdeki metnin en önemli hususiyeti, farklı kaynaklardan hareketle her bir şiirin nüsha farklarını da tespit edebilmiş olmasıdır.

¹⁵ Bu mecmûaya dair elimizde herhangi bir bilgi yoktur.

¹⁶ Fahri Bilge tarafından varakların alt kısmına eklenmiş haşiyeleri köşeli parantez içinde olmak kaydıyla dipnotlarda verdik. Ayrıca 1955 yılında yazılmış oldukları için de metinlerin çeviriyazılı biçimlerini vermemeyi tercih ettik.

Bu çalışma için asıl nüsha addettiğimiz Fahri Bilge nüshasında yirmi dokuz gazel ve bir kıta yer almaktadır. Bunlar sırasıyla 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 19, 20, 22, 23, 24, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 35, 36, 38, 40 numaralı gazeller ve 4 numaralı kıtadır. Fahri Bilge nüshasında bulunan gazellerden on altısı başka hiçbir kaynakta geçmemektedir. Söz konusu on altı gazel şu numaralı gazellerdir: 1, 5, 7, 10, 11, 14, 19, 20, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 38, 40. Bunun dışında kalan 13 gazel metinde adı geçen diğer kaynaklarda da yer almaktadır.

Oluşturduğumuz metindeki gazellerden 12, 13, 17, 26, 34, 43, 44, 45, 46 ve 47 numaralı gazeller sadece *Pervâne Beg Mecmû'ası*'nda bulunup tarafımızca eklenmiştir. Benzer şekilde 41 numaralı gazel sadece Edirneli Nazmî'de, 42 numaralı gazel ise sadece Âşık Çelebi'de yer almış ve tarafımızdan tespit edilip eklenmiştir. Ayrıca 16, 18, 21, 25, 37 ve 39 numaralı gazeller de hem *Pervâne Beg*'de hem de Edirneli Nazmî'de müştereken yer almış olup yine metne dâhil edilmiştir. Bunların yanı sıra 1, 2, 3 ve 5 numaralı kıtalar Âşık Çelebi'den; 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 numaralı matlalar ise Hısâlî'nin *Metâli 'ü'n-nezâ'ir* adlı eserinden alınarak *Dîvânçe*'ye tarafımızdan dâhil edilmiştir. Sonuç olarak Fahri Bilge nüshasında bulunan 29 gazel ve bir kıtaya tarafımızdan eklenen 18 gazel, 4 kıta ve 7 matla ile bir *Hâverî Dîvânçesi* oluşturulmuştur.

Dîvânçe-i Hâverî

[8a]¹⁷

1

— . — — / — . — — / — . — — / — . — —

- 1 Derd ile çün öldüm em itmez leb-i cānān baña¹⁸
Kara geysün ağlasun ço çeşme-i hayvān baña
- 2 Yudı vü pāk eyledi gerd-i vücūdumdan beni
Hayli merdümlükler itdi dīde-i giryān baña
- 3 ‘Işk meydānında sīnem kılduğum-çün ben nişān
Dil uzatdı ol kaşı yādan gelen peykān baña
- 4 Çeşm-i hūn-ālūd ile dāğ-ı derūnum gördiler
Didiler şāhib-nazarlar lāle-i nu ‘mān baña
- 5 Görelî şerha-i ‘ışkuñ vūs ‘at-ābādını ben¹⁹
Dar geldi Hâverî bu hāne-i hicrān baña²⁰

[10a]

2

Diger gazel²¹

— . — / — . — . / — . — . / — . —

¹⁷ Varak numaraları köşeli parantez içinde gösterilmiştir.

¹⁸ Bu gazel, Ali Nihat Tarlan’ın söz konusu eserinde yer almaktadır. Bkz. (Tarlan, 1949: 58) Ayrıca Pervâne Beg mecmuasında Tâcî-zâde Cafer Çelebi’ye nazire olarak kayıtlıdır. Bkz. (Gündoğdu, 2002: 158)

¹⁹ Pervâne Beg’de “vūs ‘at” kelimesi “milket”, “hicrān” kelimesi de “virān” şeklinde kayıtlıdır.

²⁰ [Hâşiye: Bu gazeli Ali Nihat Tarlan Bey’in “Dîvân Şi’ri” adlı eserinin dördüncü fasikülünün on beşinci sahifesinden naklen yazdım. 2 Mart 1955 Fahri Bilge]

²¹ Ali Nihat Tarlan’ın söz konusu eserinde yer almaktadır. Bkz. (Tarlan, 1949: 58-59) Benzer şekilde Nazmî’nin nazireler mecmuasında da mevcut olup Ahmedî’ye nazire olarak kaydedilmiştir. Bkz. (Nazmî, 2012: 358-359) Pervâne Beg mecmuasında ise Şâhidî’ye nazire diye kayıtlıdır. Pervâne Beg’de yukarıdaki ikinci beyit mevcut olmayıp beşinci beyitteki “yāra” kelimesi “vaşla” biçiminde kayıtlıdır. Bkz. (Gündoğdu, 2002: 314)

- 1 Olmaz yolunda bu ten-i hākī baña hicāb
Ölmek nedür ki²² eyleyevüz andan ictināb
- 2 [Gönlüm evini zulmün ile eyledi hārāb
Bişr-i ‘imārete anı luṭf ile yap yap]²³
- 3 Tek bir yanınca şalınayın şeh-süvārumuñ [aynen]
Şalsun ayaklara beni şalarsa çün rikāb [aynen]
- 4 Başlar çıkardı seng-i cefāñ ile dil senüñ [aynen]
Şol bahre döndi kim ola bārānla²⁴ pür-ḥabāb
- 5 Fikrüm bu idi yāra irem naḳd-i ḳalb²⁵ ile
Bāzār içinde rāst degül evdeki ḥesāb
- 6 Yāruñ metā‘-ı vaşlını almaḳda [alsak da] Hāverī
Düşdi kesāda her sözümeḫ ḫālümüz hārāb [aynen]²⁶
(varak 165a)²⁷

3

[11a]²⁸

___ / ___ / ___ / ___

- 1 İy dil hemşe kendüñi²⁹ alçaḳda dut çü āb

²² Nazmî’de “kim” olarak kayıtlıdır.

²³ Fahri Bilge, Varak 166b’de yer alan diğerk gazelle aradaki farkları tespit ederek belirtmiştir. Bu gazel için köşeli parantez içinde yazılanlar farklılıkları temsil etmektedir. Ayrıca bu beyit Nazmî’de bulunmamaktadır.

²⁴ Nazmî’de “bārān ile” olarak kayıtlıdır.

²⁵ Nazmî’de “cān” olarak kayıtlıdır.

²⁶ [Haşiye: Raif Bey’in bana emanet olarak verdiği mecmuaya dayanarak nakl olunan gazel iki defa yazılmıştır. Farkları yukarıda gösterilmiştir. Kırmızı kalemle gösterilen farklar Ali Nihad Bey’in eserine göre işaretlenmiştir. Fahri Bilge]

²⁷ Bunun gibi kimi gazellerin altına, kırmızı kalemle muhtemelen Fahri Bilge tarafından varak numaraları not edilmiştir. Tahminizce bu varak numaraları söz konusu gazelin içinde yer aldığı mecmuanın hangi varağında bulunduğunu belirtmek için yazılmıştır. Bundan sonraki bütün mecmua varak numaralarını buldukları yerde, parantez içinde vermeyi tercih ettik.

²⁸ Nazmî’nin nazireler mecmuasında da mevcut olup Ahmedî’ye nazire olarak kaydedilmiştir. Bkz. (Nazmî, 2012: 359) Ayrıca Milli Kütüphane 803 numaralı şiir mecmuasında da yer almaktadır. Bkz. (Gynaş, 2009: 258-259)

²⁹ Nazmî ve Milli Kütüphane 803’te “gönlüñi” olarak kayıtlıdır.

- Şaķın ķabarma bād-ı gurūr ile çün ĥabāb
- 2 Dirseñ ayaķda ķalmayasın ‘ālem içre sen
Alma kimesne ayağını nitekim rikāb
- 3 Her sū dolanma³⁰ bir iki ĥabbe ümmīdine
Ser-geşte kılma kendüñi mānend-i āsiyāb
- 4 Şıfrū’l-yed ol ki dehrūñ olasın ser-āmedī
Ser-defter oldu anuñ-içün noķta-i ĥesāb
- 5 Lāyık degül bir ocağ ar-iken be Hāverī³¹
Hırş āteşine bağruñi sen idesin³² kebāb

4

[14a]³³

__ . / _ . . . / . _ . . / _ . _

- 1 İy şehsüvār-ı tevsen-i eflāk-i fażl u cūd³⁴
Kim tolidur sahl³⁵-i semendüñle şeş cihāt
- 2 Diñle ĥikāyetüm gönül alçaklığın idüp
Bir oyun oynadı baña Leclāc-ı kāyināt
- 3 Ferzāne iken³⁶ itdi piyāde felek beni
Şāhum ‘ināyet eyle baña filveş bir at
- 4 Bir ġayrı ĥāne yoķ ki varam kış deseñ baña

³⁰ Milli Kütüphane 803’te “tolaşma” biçiminde kayıtlıdır.

³¹ Bu mısra Nazmî ve Milli Kütüphane 803’te “Derd ocağında Hāverî sen gel kömür geçin” biçiminde kayıtlıdır.

³² Milli Kütüphane 803’te “sen idesin” yerine “kılma şaķın” şekli kayıtlıdır.

³³ Bu gazel Michigan Üniversitesi’ndeki bir mecmuada da yer almaktadır. Bkz. (Kaya, 2013: 330-31)

³⁴ *Mecmu’ a-i Eş’ ar’* da bu mısra yukarıda kaydettiğimiz gibidir. Vezne uygunluk açısından, bu okunuşu tercih ettik. Mısra, Fahri Bilge nüshasında “İy şehsüvār-ı tevsen-i iķbāl u fażl u cūd-ı zāt” biçiminde kayıtlıdır.

³⁵ Bu kelime “sad” harfî ile yazılmalı fakat müstensih “sin” ile yazmıştır.

³⁶ *Mecmu’ a-i Eş’ ar’* da bu beyit “Ferzāne idim itdi piyāde beni felek/Şāha ‘ināyet eyle baña filveş bir at” biçiminde kayıtlıdır.

R[u]ḥum beni gel eyleme dime kimse māt³⁷

- 5 Ferzānesin cihānda eyā şāh-ı rūḥ-baḥş
Nat‘-ı zemīn-i Ḥāverī’ye tarḥ eyle berāt³⁸
(varaḫ 168a)

5

[20a]

__ . / _ . . / . _ . . / _ . .

- 1 Çekdüm ümīd-i vaşlla çok derd ü ğam meded
Oldum bu intizār-ile gel bir ḳadem meded
- 2 Deryālar oldı göz yaşı yandı yakıldı cān
Yaşda ḳuruda ḥāzır olan Ḥızr-dem meded
- 3 Oldum ḥumār-ı bāde-i ‘ışḳla çün lebūñ
İy la‘l-i nābı ta‘ne-ger-i cām-ı Cem meded
- 4 Olmaz mı merḥamet bu ḳadīmī belā-keşe
İy pādişāh-ı ḳişver-i mülk-i ḳadem meded
- 5 Dermānda ḳalmışum işigūñde ğarībiñüm
Eyle meded bize meded iy pür-kerem meded
- 6 Gönder ‘alīlik eyle birini köçeklerūñ
Şāh-ı vilāyeti sever-iseñ dedem meded
(varaḫ 168a)

[21a]

- 7 İrmez serāyına o şehūñ bir nefes dirīĝ
Güçlü gücümce çağıruram dem-be-dem meded

³⁷ *Mecmu‘a-i Eş‘ar*’da bu mısra “Rūḥum gel eyleme beni raddūñle şāh māt” biçiminde kayıtlıdır.

³⁸ *Mecmu‘a-i Eş‘ar*’da bu mısra “Nat‘-ı seḥāda Ḥāverī’ye tarḥ ḳıl bir āt” biçiminde kayıtlıdır.

- 8 Şîrîn lebûñ firâk-ile oldı telḥ-kām
Hem acı Hâverî ḵuluñı eyle hem meded
(varak 168a)

6

[24a]³⁹

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

- 1 İy⁴⁰ saçı Leylâ yolında ben öliceḵ zâr zâr
Türbe olsun üstüme eflâk Mecnûn türbe-dâr⁴¹
- 2 Ravzam eṭrâfındaki daşlarla dögüp sînemi
İdeyüm maḥşer günü senden şikâyet zâr zâr⁴²
- 3 Ben o sengîn dil elinden çekdügüm miḥnetleri
Dillü olsun söylesün üstümdeki seng-i mezâr
- 4 Meşhedüm daşına güller naḵş kılsınlar benüm
Hâr-ı miḥnetle beni öldürdi çün ol gül-‘izâr⁴³
- 5 Öldigüme acımazdum Hâverî dünyâda ben
Ḳorḵum oldur kim hemân aḡyâr-ile yâr ola yâr
(varak 164b)

7

[25a]

— . — — / — . — — / — . — — / — . —

- 1 Her kimüñ kim meh-liḵâsı on sekiz yaşındadır

³⁹ Bu gazel Nazmî’de Ahmet Paşa’ya nazire olarak kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 588)

⁴⁰ Nazmî’de “Ol saçı Leylâ yolunda öliceḵ zâr u nizâr” biçiminde kayıtlıdır.

⁴¹ Fahri Bilge, “türbe” kelimesinin okunamayacağını düşünüp kenara yazmıştır.

⁴² Bu beyit, Nazmî’de dördüncü beyit olarak kayıtlıdır.

⁴³ Bu beyit, Nazmî’de ikinci beyit olarak kayıtlıdır.

- On sekiz biñ ‘ālemūñ ğavġāları başındadır
- 2 On sekiz biñ ‘ālemi bir ğamze ile öldürüp
Dise ol hūnī bıçaġum on sekiz yaşındadır
- 3 Mürdeye cānlar baġışlar āb-dār elfāz-ile
Āb-ı hayvān var-ise la‘l-i şekker-pāşındadır
- 4 Şaldı dil cān Yūsuf’un çāh-ı zenaĥdāna meded
Bu ne hāletdür ki kişinūñ qarındaşındadır
- 5 Uydı başına ħodı bu şi‘r-i güher-bārı yār
Hāverī olsa yaraşur şehlerūñ başındadır
(varak 167b)

8

[26a]

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

- 1 Nice taħrīr ideyüm evşāfuñı⁴⁴ ğāyet çoġdur
Hāmede cāġ [hāmede çāk] o kadar ħuvvet-i bāzū yoġdur⁴⁵
- 2 Nice teşbīh ideyim āb-ı hayāta lebūñī
Dil ucıyla dehenūñ eşkine cānım yoġdur⁴⁶
- 3 Ne bilür derd-i dil-i nāyı nedür ney şekker
Açuñ ahvālini bilmez o kişi kim toġdur⁴⁷
- 4 [Ķāmetüm gerçi kemān eyledi gerdün līkin
Āh-ı dil-düzım anuñ yüregüne bir oġdur]

⁴⁴ Âşık Çelebi’de bu kısım “ideyin derdümi” biçiminde yer almaktadır. Bkz. Kılıç, *a.g.e.*, s. 1510.

⁴⁵ Doğrusu Âşık Çelebi’de de geçtiği gibi “hāmede çāk” olmalı. Ayrıca Âşık Çelebi’de, sadece bir ve üçüncü beyitlere yer verilmiştir.

⁴⁶ [Bu mısra hususi kütüphanemizdeki 250 sahifeden ibaret bir mecmuada 57. sahifesinde söylenen gazelde yoktur. Fakat bu mecmuadaki gazel daha iyi yazılmıştır, (Başında “Merhûm Hāverī-râ kaydı” kaydı vardır.) İmla da musahhahtır. Buna göre yapılmıştır. Fahri]

⁴⁷ Âşık Çelebi’de bu mısra “Ne bilür hālini acuñ şu kişi kim toġdur” şeklindedir. Bkz. (Kılıç, 2010: 1510)

- 5 Şatulur bir pula biñ basma belürmez hergiz
‘Işkuñ ordu-yı belâ-[hümâ] perveri ucuzlukdur
- 6 ‘Işk yolunda n’ola Hâverî terk itse seri
Saña nâşih [zâhid] ne ziyân başına ol bu yer kadar
(varak 166b)

9

[27a]⁴⁸

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

- 1 Kapaña yüz sürmeyen sen şâhidin mehcürdur
Kim ‘ibâdet kılmayan dergâh-ı Hâk’dan dürdur
- 2 Olıcağ rûz-ı kıyâmetde ‘azâb olmaz baña
Nâr-ı ‘ışkuñ sîned e cânâ du ‘â-yı Nür’dur
- 3 Şu yerine kanımı içmek dilermiş gözlerüñ
Çeşm-i mestüñ iy perî beñzer yine maħmürdur
- 4 İrmeden öldüm o şîrîn la ‘lüñe Ferhâdvâr
Husrevâ oñmaz-ı mış üstâd olan meşhürdur
- 5 Yana yana hâlümü ‘arz itdi bezm-i yârda
Hâverî tomar-ı şî ‘rüm şem ‘a-ı kâfürdur

10

[28b]

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

- 1 Kime hâlât-ı mey-i ‘ışkı disem kand[î] olur

⁴⁸ Bu gazel Pervâne Beg mecmuasında Şeyhoğlı’na nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Hasan Kaya, 2002: 28)

- Kime 'arz eylesem esrârumı lâ-ya'kil olur
- 2 Ben kara günlü n'ola leyl ü nehâr ağlar isem
Göremem ol meh-i nâ-mihrümi ay u yıl olur
- 3 Hârı gülşen gam u endühi huzûr ile sürûr
Vâdî-i 'ışk be-'âşık ne güzel menzil olur
- 4 Söger ağzuma lebûñ dâd alınup sorulmaz
Böyle kalursa zemâne ne 'aceb müşkil olur
- 5 Yüz sürüp müzene yapışmak için küyuñda
Gözlerüm yaşı ile hâk-i vücûdum gil olur
- 6 Cānum içine koyardum ol elif kâmeti ben
Dem-i vuşlatda dirîgâ bedenüm hâyil olur
- 7 Hâverî vaşluña 'ayb itme şitâbân olsa
Her kişi devlete irişmege musta'cil olur
(varağ 240b)

11

[29b]

.. _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

- 1 Gözlerüñ gamzeñ-ile 'āleme hükm itmek olur
Şol dil-āverler gibi kim kılıcıyla beg olur
- 2 Ser-i zülfüñi baña göstere mi zülf-i siyâh
Ol yılan ayağıdur anı görenler beg olur
- [3 Sūzen-i āteş-i āhuñ felege nakşını gör
Saña iy pîre-zen-i çerh bu bir evreng olur]⁴⁹

⁴⁹ Âşık Çelebi'de bu gazelin sadece ilk üç beyti yer almaktadır. Bkz. (Kılıç, 2010: 1509)

- 4 Kākülün 'ışkı-y-ıla öyle ser-mest oldu vücūd [süst olsa gerek fakat vezin yok]
Ger olup zinde olam her kılı baña reg olur
- 5 Hây hüyum n'ola tutarsa fezā-yı dehri [düzensizdir]
Avlayın ol gözi āhūyı rakīb seg olur [düzensizdir]
- 6 'Işk bünyādını ur Hâverî hün-ı dile [belki de "ursa" olacak]
Bir binā kim hūr sanıla yapılsa pek olur⁵⁰

12

Nazîre-i Hâverî Kâzî⁵¹

-. _ _ / -. _ _ / -. _ _ / -. _ _

- 1 Leylî-i zülf-i nigārün biz perîşân hâliyüz
Fi'l-meşel Mecnün-ı āşüfte-dilün emşâliyüz
- 2 Nokta-i hâlün görüp bulduk dil-i güm-geşteyi
Ġayb bilmekle bu dehrün añılır remmâliyüz
- 3 Gerçi biz 'uryanı göstermez gözine kimse hiç
Lîk şimşîr-i kazâ gibi cihân kıttâliyüz
- 4 Tıtdı āfâkı şadâ-yı 'ışkumuz Mecnün-ile
Cân virüp derd aluruz bazar-ı ğam dellâliyüz
- 5 Tekye-gâh-ı ğamda biz tâc u kıbâyı n'eylerüz
Hâverî biz baş açuk bir Rüm-ili abdâliyüz

13

Nazîre-i Hâverî Efendi⁵²

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

- 1 Yüz urup şol ki seng-i āsitân-ı yâre yaşdanmış

⁵⁰ [Hâşiye: İkinci ve üçüncü beyitler Ali Nihad Bey'in "Divan Şi'ri" adlı eserinden me'hûzdur. Diğerleri hususi kütüphanemizdeki eski mecmualardan birinde kayıtlıdır. Buraya o mecmuadan nakl olunmuştur.]

⁵¹ Bu gazel, *Pervâne Beg Mecmuası*'na göre Hayâlî'ye nazire olarak yazılmıştır. Sadece Pervâne Beg'de mevcuttur. Bkz. (Güler, 2006: 106)

⁵² Bu gazel, *Pervâne Beg Mecmuası*'na göre Hayretî'nin bir gazeline nazire olarak yazılmıştır. Bkz. (Pervâne Beg, 2006: 88)

- İrüp başı göge hırşîd-i pür-envāre yaşdanmış
- 2 Gözüne kimse göstermez aşlā yārden ğayrı
Şu kim āyîne gibi zānū-yı dildāra yaşdanmış
- 3 Baş egmez bāliš-i zerkār-ı gerdūna şu ‘āşık kim
Düşünmiş pister-i şahrāyı vü kühsāre yaşdanmış
- 4 Ser-i kūyuñda ‘uşşākuñ katı yaşdukdadur başı
Ki toprak düşünüp şu gibi seng-i hāre yaşdanmış
- 5 Düşüp yār ayağına Hāverī rūhun revān itmiş
‘Aceb devletlü baş imiş ki pāy-ı yāre yaşdanmış

14

[40a]

— . — — / — . — — / — . — — / — . — —

- 1 Eyledüm göñlüm ribātın ben ğamum cānāne vaķf
Çeşme-sār-ı çeşümümi itdüm yine mihmāna vaķf
- 2 Kūyı içre rūyını ‘arz eylemiş ‘āşıklara
Ka ‘be-i ‘ayyāra itmiş mushafın cānāna vaķf
- 3 Çeşm-i hūn-h̄ārına virdüm bu dil-i pür-hūnumı
Eyledüm ol gözleri mestāneye meyḫāne vaķf
- 4 Tek hemān merdümlük idüp gelsün ol nūr-ı başar
Gözümüñ sırça serāyın eyledüm ḫübāna vaķf
- 5 Hep benüm yanmış yakılmış göñlümi ağyārı (cüst?)
Yapılır zīrā zevāyidle ḫaçan-kim yana vaķf
- 6 Bir ‘imāretdür cihān mihr ü meh anda iki nān
Mezra‘-ı sebz-i felek olmuş durur ol nāna vaķf

[41a]

7 Yâra nazar olmadı yıkdı vücūdum seyl-i eşk
Gıtdi şimden girü oldı Hâverî virâne vakf
(varak 166b)

15

[43a]⁵³

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

1 İllere mihr ü vefâ bize şehâ derd ü gamuñ
Bâreka'llâh begüm arta kemâl-i keremüñ⁵⁴

2 Tatlu tatlu leb-i şîrînüñi şerh eyleyeli
Lezzetinden ikiye şakq oldı zebânî kalemüñ⁵⁵

3 Her varak kim ruḡ-ı zîbâñi aña naqş itdüm
Berge şaymaz gül-i ra'nâsını bâğ-ı iremüñ⁵⁶

4 Cevheri olmayana virme ayağüñ tozını
Bî-başîret ne bilür kıymet-i ḡâk-i ḡademüñ⁵⁷

5 Göz yaşuñ döke döke var yürî küy-i⁵⁸ yâre
Ka'be farz oldı saña Hâverî çoḡdur diremüñ
(varak 167b)

16

⁵³ Bu gazel Nazmî'de Ulvî'ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 1464). Aynı gazel, SK-Fatih 4078 numaralı şiir mecmuasında da kayıtlıdır. Bkz. (Yavuz, 2010: 128) Benzer şekilde Pervâne Beg mecmuasında da mevcut olup Necâfî'ye nazire diye kayıtlıdır. Ayrıca ikinci ve üçüncü beyitlerin yeri deḡişmiş olup dördüncü beyitteki "ḡâk", kelimesi yerine "gerd" kelimesi kayıtlıdır. Bkz. (Keklik, 2004: 93)

⁵⁴ Fatih 4078'de "kemâl ü keremüñ" diye kayıtlıdır.

⁵⁵ Ali Nihat Tarlan'da dördüncü beyittir. Bkz. (Tarlan, 1949: 59) Nazmî'de de dördüncü beyittir. Fatih 4078'de de dördüncü beyittir. Ayrıca ilk mısra, "Tatlu tatlu leb-i şîrînüñi yaraşur medḡ ideli" biçiminde kayıtlıdır.

⁵⁶ Ali Nihat Tarlan'da ikinci beyittir. Bkz. (Tarlan, 1949: 59) Nazmî'de ve Fatih 4078'de ikinci beyittir. Ayrıca Fatih 4078'de ilk mısra şöyledir: "Serv varak kim aña medḡ-i ruḡunı medḡ iderem".

⁵⁷ Ali Nihat Tarlan'da üçüncü beyittir. Bkz. (Tarlan, 1949: 59) Nazmî'de ve Fatih 4078'de de üçüncü beyittir.

⁵⁸ Fatih 4078'de "şüy-ı" biçimindedir.

Nazîre-i Hâverî⁵⁹

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

- 1 Toğrulup gelse elif gibi kaçan tîrûñ senüñ
Çağırup aydur gönül cân içredür yirüñ senüñ⁶⁰
- 2 Odlara yakdı beni şem'-i ruhuñ pervâneves
Dütünüm göge çıkardı zülf-i şeb-gîrûñ senüñ
- 3 İy hümâ-tal'at⁶¹ hümâyün kaşruña irişmege
Köl kanad oldu dil ü cân murğına tîrûñ senüñ
- 4 Āh-ı sūzānuñla yandūñ iy gönül kaqnūsvār
Kendü āhuñ 'ākıbet od eyledi yirüñ senüñ
- 5 Kîrpüğini kıl kalem çeşmin devāt idüp yine
Deyrlere Hâverî naqş itdi taşvîrûñ senüñ

17⁶²

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

- 1 Seyr-i gülzār-ıla dîñmez yaşı ben mañzūnuñ
Hār u hāşāk yolın sedd idemez Ceyhūn' uñ
- 2 Sūz-i 'ışkum şu kadardur ki semender olsa
Āşiyānın yapamaz başına ben Mecnūn' uñ
- 3 Sīnemi tīg-i cefāñ-ile nice bir çalasın
Bezm-i 'ışkuñda efendi bu mıdur kânūnuñ
- 4 Leb-i gül-fāmuña hem-reng tutarmış kendün
İçelüm şu gibi kanımı mey-i gül-gūnuñ
- 5 Gelmesün yanına derd olmayan ol Hâverî' nūñ
Başına vahş u tayr üşmesün ol Mecnūn' uñ

18

Nazîre-i Hâverî⁶³

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

- 1 Eyledi zülf-i perīşānuñ beni āşüfte-hāl
Kaldım ayakda kara toprağa oldum pāy-māl
- 2 Ben bu gurbet-hānede 'uryān kaldım⁶⁴ düstlar
Dūd-ı āhum egnüme geydürmese bir kara şal
- 3 Yāra bildürsem n'ola mihr ü maħabbet gencini
Begüñ olur her ne yirde kim kaçan bulınsa māl
- 4 Gitme diyü pāyine yüz sürerem gitdükçe yār
Gerçi kim cāyız degül durur namāz irse zevāl

⁵⁹ Bu gazel Nazmî'de Tâcî-zâde Ca'fer Çelebi'ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 1419) Pervâne Beg ise bu gazeli Necâtî'ye nazire olarak kaydetmiştir. Bkz. (Başpınar, 2003: 113)

⁶⁰ Pervâne Beg'de bu mısra, "Cân virüp aydur gönül cân içredür yirüñ senüñ" biçiminde kayıtlıdır.

⁶¹ Pervâne Beg'de "hümâ-tal'at" kelimesi "hümâ-devlet" şeklinde yazılmıştır.

⁶² Bu gazel sadece Pervâne Beg'de mevcut olup Rahmî'ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Başpınar, 2003: 82)

⁶³ Bu gazel Nazmî ve Pervâne Beg'de Ahmet Paşa'ya nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 1546); (Keklik, 2004: 177)

⁶⁴ Pervâne Beg'de "kalırdum" diye kayıtlıdır.

- 5 Hâsret-i la' lûñle cān virür cān alur Hâverî
Olmayanlar şâhib-i vecd ü fenâ zevk-i vişâl⁶⁵

19

[44a]

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

- 1 Āfitābum dilerüm ki saña tâbende olam
Uc rif'atde olam gün gibi tâbende olam
- 2 Gice gündüz meh-i nev gibi teraqqîde olup
Pertev-i mihrûñ ile tãli' -i ferhunde olam
- 3 Cān u dil murğı nitekim kafes-i tende ola
Gülşen-i kūyuña bülbül gibi güyende olam
- 4 Kōmayam dāmen-i luţfuñ ger ire bād-ı ecel
Tā gurüb cümle eczā mey-i perākende olam
- 5 Niçe 'arz eyleyem ihlāşum ayağı tozına
Ol şeh-i 'ālem ola Hâverî ben bende olam

(varak 160b)

20

[45a]

_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

- 1 Kūyuna vardum nigār-ı meh-liķāyı görmedüm
Ka' beye vardum velî nūr-ı Hudāyı görmedüm
- 2 Bulmadum hîç dünyede bir sūz-ı dil añlar kişi
Ġurbete düşdüm ki aşlā aşınāyı görmedüm

⁶⁵ Bu mısra Pervâne Beg'de "İy tabîb-i cān yetiş ayruksı oldı şimdi hāl" biçimindedir.

- 3 Bařdan bir geemedik derd ü belâ hi almadı
Adın işitdüm velî mihr ü vefâyı görmedüm
- 4 Şol adar yeldüm yüpürdüm hâk-pâyın bulmadum
Dideden ıkdı gözüm kuhl-ı cilâyı görmedüm
- 4 Hecr-i yâr ile gönül terk-i diyâr itmiş gibi
Nie gündür Hâverî ol bî-vefâyı görmedüm
(varak 167a)

21

Nazîre-i Hâverî⁶⁶

- .. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _
- 1 Yirümi od eyledi yanuñda efgânum benüm
Odlara yansun göyünsün âh-ı süzânum benüm
- 2 ana ark olsun şafağveş sîne-i şad-pâre kim⁶⁷
Rüşen itdi mihrüñi iy mâh-ı tâbânum benüm
- 3 Hâşret-i hâlûñle ankı sînde dâğ-ı amı
Zâhir itdi lâleveş âk-i girîbânum benüm
- 4 Reng alurmuş kanlu yařumdan benüm ol lâle-had
ana ark olsun göreyin eřm-i giryânum benüm
- 5 Âh u efgân ok itme kim⁶⁸ bulutdan nem apar
Hâverî nâzûkdür ol gül yüzlü cânânum benüm

22

[60a]⁶⁹

- .. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _
- 1 Vařl-ı yâr olmaz ise derd ile fûrkat bâķî
açan ise dil-i řürîdeye miñnet bâķî
- 2 Şanma bârid söz işidüp Őoyunam iřkuñdan
Mihr-i ruřsâruñ-ile dilde harâret bâķî

⁶⁶ Bu gazel Nazmî ve Pervâne Beg'de Ahmet Paşa'ya nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 1686); (Soyer, 2002: 159)

⁶⁷ Bu kelime Pervâne Beg'de "key" olarak kayıtlıdır.

⁶⁸ Pervâne Beg'de "itme kim" yerine "itmegin" biçiminde kayıtlıdır.

⁶⁹ Bu gazel Nazmî'de Necâtî'ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 2813-14)

- 3 Vaksiz ötmeye gel⁷⁰ h'âce mü'ezzin içelüm
Hây hūya yine şūfleri⁷¹ da'vet bākī⁷²
- 4 Ğamzesin hūn-ı cigerle қо ziyāfet idelüm
Sen oğlansın iy ğamum⁷³ saña ni'met bākī⁷⁴
- 5 Hâverî n'ola eger mesned-i 'izzet yoğ-ise
Kūy-ı yār içre hele hāk-i mezellet bākī
(varak 167a)

23

[46a]⁷⁵

— . — / — . — / — . — / — . —

- 1 Қоçмаға bir kez belüñ eşküm [yaşum] gibi cānum revān
İy perī nem var ise uşda⁷⁶ nazarda der-miyān⁷⁷
- 2 Dil hışārın zūlfüñi top eyleyüp yıkma⁷⁸ meded
El-amān iy gözleri hūmı elüñden [kıtāl-ı hūn-rīz] el-amān⁷⁹
- 3 Servler güyā elifler goncalardur şekl-i hā [āh]
Gül yüzüñ-çün iy sehī-қadd āh çekdi bostān⁸⁰
- 4 Zerd-rū olmaқ gerek bir sīm-ten yolında kim
Da'vī-yi ma'nā gerekdür 'āşıқа dirler nişān⁸¹

⁷⁰ Nazmî'de "ötme berü gel" biçiminde kayıtlıdır.

⁷¹ Nazmî'de "yine şūfleri hây u hūya" biçiminde kayıtlıdır.

⁷² Nazmî'de dördüncü beyittir.

⁷³ Nazmî'de "Sen ev oğlanısın iy ğam" biçiminde kayıtlıdır.

⁷⁴ Nazmî'de üçüncü beyittir.

⁷⁵ Bu gazel Nazmî'de Ulvî'ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 1814) Aynı gazel Pervâne Beg'de ise Nizâmî'ye nazire olarak yer almaktadır. Bkz. (Çetinkol, 2004: 90, 92) Aynı gazel şu yayında da vardır: bkz. (Çolak, 2014: 55-56)

⁷⁶ Pervâne Beg'de "işde" diye kayıtlı. Bkz. (Çolak, 2014: 92). Ali Emiri'de "uşde" diye kayıtlı.

⁷⁷ Bu beyit, Hısālî'de bulunmaktadır. Bkz. (Kalyon, 2011: 544)

⁷⁸ Pervâne Beg'de "yakma" diye kayıtlı. Bkz. (Çolak, 2014: 92)

⁷⁹ Nazmî'de "El-aman iy gözleri fettan-ı hūn-rīz el-aman" biçiminde kayıtlıdır. Pervâne Beg'de de aynı. Bkz. (Çolak, 2014: 92) Ali Emiri'de "El-amān iy gözleri fettān elüñden el-amān" diye kayıtlı.

⁸⁰ Pervâne Beg'de "bū-sitān" diye kayıtlı. (Çolak, 2014: 92)

⁸¹ Pervâne Beg ve Ali Emiri'de "Da'vāya ma'nā gerekdür dirler ü 'işka nişān" diye kayıtlı. Bkz. (Çolak, 2014: 92)

- 5 Derd-i [hecr-i] hecr [yār]⁸² ile şu deñlü ağladum kim Hāverī⁸³
Baħr-i eşküm içre gūyā bir ceziredür cihān⁸⁴
(varak 164b)

24

[47a]

.. _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

- 1 Añladum çeşmi ne fettān idüğini [idüğün] kaçından⁸⁵
Bilinür reh-zen olan niteki yoldaşından
- 2 Şeb-i zülfünde şaķın iy dil anuñ hālinden
Kişi cān kırtaramaz Rūm-ili evbāşından⁸⁶
- 3 Yüzümi başa gel iy merdüm-i çeşmüm ki saña⁸⁷
Yollar oldu yüzüm üstünde gözüm yaşından⁸⁸
- 4 Koparur fitneyi⁸⁹ hattuñ çekilür zülfüñ adı
Tutulur yeñiçeri suçı bölük başından⁹⁰
- 5 Umarum başuma tāc ola sifāl-i seg-i yār
Devlet olmaz imiş[mış] ırak çünki yigit başından⁹¹
- 6 Keh-rübā gibi kaķar göñlüni ben hāşākuñ

⁸² Pervāne Beg ve Ali Emiri’de “Heçr-i yār” diye kayıtlı. Bkz. (Çolak, 2014: 92)

⁸³ Nazmı’de “Heçr-i yār ile şu deñlü ağlaram kim Hāverī” biçiminde kayıtlıdır.

⁸⁴ [Hāşıye: tashih, farklar Feride Hanım metrukātından bana geçen mecmuaya göre işaret olunmuştur. Fahri]

⁸⁵ Bu gazel Hamidiye 1186’da kayıtlı bir şiir mecmuasında beş beyit olarak yer almaktadır. Bkz. (Çaylak, 2010: 117) Ayrıca bu gazelin bir ve üçüncü beytleri Ahdî tezkiresinde diğerk adı altında aynı şekilde kayıtlıdır.

⁸⁶ Bu beyit Ali Nihat Tarlan’da yer almamaktadır. Bkz. (Tarlan, 1949: 59). Aynı şekilde Âşık Çelebi’de de yer almamaktadır. Bkz. (Kılıç, 2010: 1509) Hamidiye 1186’da da bulunmamaktadır.

⁸⁷ Bu mısra Ali Nihat Tarlan tarafından “Yüzüm üzre başa gel merdüm-i çeşmüm ki sana” biçiminde okunmuştur. Vezin açısından daha uygun görünmektedir. Ayrıca Tarlan’da dördüncü beyit olarak yer almıştır.

⁸⁸ Bu beyit Hamidiye 1186’da bulunmamaktadır.

⁸⁹ Hamidiye 1186’da ikinci beyit olup kelime sadece “fitne” biçiminde kayıtlıdır.

⁹⁰ Tarlan’da “tutulur” yerine “şorılır” yazılmıştır. Kanaatimizce daha doğru bir tercihtir. Ayrıca Tarlan’da bu, ikinci beyit olarak kullanılmıştır. Bkz. (Tarlan, 1949: 59) Âşık Çelebi de bu beyti gazelin ikinci beyti olarak kaydetmiştir. Bkz. (Kılıç, 2010: 1509)

⁹¹ Tarlan’da üçüncü beyittir. Bkz. (Tarlan, 1949: 59) Âşık Çelebi’de ise “ayruk” kelimesi tercih edilmiş ve dördüncü beyit olarak kaydedilmiştir. Bkz. (Kılıç, 2010: 1509). Hamidiye 1186’da dördüncü beyittir.

Ayrılam şanma beni işigünün taşından⁹²

7 Ayuñ on dördü gibi bir mehe vir gönlünü gel⁹³

Hâverî sev güzeli iki yedi yaşından⁹⁴

(Varak 165b)

25

Nazîre-i Hâverî⁹⁵

.. _ _ / . . _ _ / . . _ _ _ / . . _ _

- 1 İy yüzi gül öliceğ dâğ-ı gam-ı 'ışk ile ben
Şarasın lâle gibi egnüme bir kanlu kefen
- 2 Gün yüzün görmesem üşer başuma derd ü belâ
Gice olduğda dıraht üzre konar zâg u zağan
- 3 Nice Hârût'ı şuya iltür ü şusuz getirür
Çeh-i Bâbil mi durur iy perî ol çâh-ı zeğan
- 4 Göriceğ müy-ı miyânuñ saña meyl itdi gönül
Bu meşeldür güzelüm alan alur bir kıldan
- 5 Dil-i mahzûnumuñ ahvâlini şerh eyleyli
Hâverî oldı kamu beytüm adı Beyt-i Hazen

26⁹⁶

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

- 1 Altun üsküflü yalıñ yüzlü güzel ol sîm-ten
Hübdur par par yanar meclisde şem'-i encümen⁹⁷
- 2 Ten hişârın derd ü gam şöyle ihâta itdi kim
Olmasa âhum tûfengi top yıkılırdı beden
- 3 Sîneme bir nice biñ yirde elifler çekmişem
Vâhidün k'el-elf olursam 'ışkuñ-ile n'ola ben
- 4 Görse iy şîrîn-dehen küh-ı belâ çekdügümi
İki taş alup eline döginürdi Küh-ken
- 5 Hâverî sen merd-i tecrîd ol aña meyl eyleme
Nice erden artakalmışdur bu çarh-ı pîre-zen

⁹² [Bu beyt Raif Bey'in mecmuasında yoktur. Hususi kütüphanemizdeki Kastamonulu Feride Hanım metrukatından eski bir mecmuada kayıtlıdır. Yine hususi kütüphanemizdeki 958'de yazılmış mecmuaya göre yapılmıştır.] Âşık Çelebi'de üçüncü beyit olarak kayıtlıdır. Bkz. (Kılıç, 2010: 1509) Hamidiye 1186'da üçüncü beyit olup şu şekildedir: "Güher-i pâki kâpar gönlünü ben hâşâkuñ/Ayrıla şanma beni iç işigün taşından"

⁹³ [Feride Hanım mecmuasına göre son kelime "sen"] Âşık Çelebi'ye göre de son kelime "sen"dir. Bkz. (Kılıç, 2010: 1509)

⁹⁴ [Bu gazel Raif Bey'in mecmuasında iki yerde yazılıdır.]

⁹⁵ Bu gazel Nazmî ve Pervâne Beg'de Ahmet Paşa'ya nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 2005); (Pehlivan, 2004: 41)

⁹⁶ Bu gazel sadece Pervâne Beg'de mevcuttur. Ahmet Paşa'ya nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Pehlivan, 2004: 139)

⁹⁷ Bu matla, Hısâfî'de şu şekilde yer almaktadır: "Altun üsküflü yalıñ yüzlü güzel sîmîn-beden/Hübdur pır pır yanar meclisde şem'-i encümen." Bkz. (Kalyon, 2011: 567)

[49a]

___./___./___./___.

- 1 Yaşum o serv-i kâmeti aradı sū-be-sū
Bulmadı hāk-i pāyini çok kıldı cüst ü cū
- 2 Ser-çeşme-i vişāle helāk oldum irmedüm
Dögsem iki elümle başum n'ola çün sebū
- 3 Akıtma gözümüñ yaşını yakma göñlümi
Yaşı kuruya pādişehüm katma zulmı қо
- 4 Merdümler alur āteşi [āteşin] eşk-i revānumuñ
İy serv-i hoş-hırām şaқın қanludur bu şu
- 5 Bir bir şikāf-ı sīneden itmişdür zuhūr
Dūd-ı dilümdürür görinen şanma anı mū
- 6 Ğonca dehānuñı ne ağızla kelām ide
Gül ne yüz ile qarşu gele saña rū-be-rū

[50a]

___./___./___./___.

- 1 Қаpuñда Hāverī miskīn seg-i kūyuñla oldı yār
Şıgamaz-kim egerçi ki bir arada iki ulu⁹⁸

(varak 166a)

[51a]

⁹⁸ Bu beyit, her ne kadar alttaki gazelle aynı redife sahip olsa da söyleyiş ve vezninin farklılığından dolayı müstakil bir matla addedilmektedir. Nitekim tek başına bir varakta yer alması da bu kanaatimizi güçlendirmektedir. Sonuç olarak Fahri Bilge, onu ayrı bir gazel gibi kaydettiği için bize Bilge'nin tercihiine uyduk.

-. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

- 1 Bir güzel cānāne gördüm şîr-i Yezdān sînelü
Tengri arslanı bakışlu şāh-ı merdān sînelü
- 2 Kıpdı gönlüm murğını şahin gibi kıldı şikār
Bir tezerv-i bāğ bir kebk-i hırāmān sînelü
- 3 Yağasın şevk ile çāk itdi şubhāsā yine
Revş itdi bezmi ol hırşîd-i tībān sînelü
- 4 Merd odur göz yummiya tîr-i belādan çün dura
Tîğ-i 'ışka karşı varup ola kalkan sînelü
- 5 Bilmez iseñ Hâverî kimdür bu miñnet-hānede
Tekye-i 'ışkuñ kadīmî pîri 'uryān sînelü

(varak 167b)

30

[52a]

-. _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _

- 1 Cānā belālu ğamzelerüñ geçdi cānuma
Çîn itme yā kaşuñ kerem it girme kanuma
- 2 Altun tozulu yay-ıla bu çerh-i pür-nücüm
Tîr-i kazāyı durmadan atar nişānuma
- 3 Ol kebkî şayd idem diyü dām oldu kāmētüm
Döküldi dānesi yaşumuñ çevre yanuma
- 4 Oklarüñ ile birlige yitmişdi bu yürek
Tîğüñ irdi iy kaşı yā girdi kanuma
- 5 Derd-i derümü ol saçı leylīye şerh için

Mecnûn olan nezzâre kılma dâstânuma [sanki ‘kılar’ olması muhtemeldir]

- 6 Yigitlik-içün ölicecek unutmasun beni
Aydüñ benüm şu pîr olası nev-cevânuma
- 7 Virdüm metâ‘-ı cānı vişâle irişmedüm
Degmez bu yolda Hâverî şoram ziyânuma
(varağ 166a)

31

[53a]

__ . / . __ . / . __ . / . . . _

- 1 Zülmetmede bizi iy meh-i tábânum unutma
Gün gibi gel iy mihr-i dirahşânnum unutma
- 2 Şal üstümüze zıll-ı hümâyünuñı tekrâr
Üftâdeñi iy sâye-i Yezdânnum unutma
- 3 Şu ağıduğı yire yine akar bu muğadder
Bu vâdîyi iy çeşme-i hayvânnum unutma
- 4 Sen gideli gözüm yaşı deryâlar olupdur
Deryâ yüzünñ seyrini sulţânnum unutma
- 5 Çeşm-i remed-âlüdesini Hâverî’nüñ gör
İy izi tozı kuhl-ı şafâ-hânnum unutma
(varağ 166b)

32

[54a]

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

- 1 Şeh-i ‘ışkam yaraşur çetr-i gerdün iştibâhumda

Güzeller mâh-rûlar olsa gün gibi penâhumda⁹⁹

- 2 Nice begler efendiler güzeller pâdişâhlar çok
Benüm sensin efendüm de begüm de pâdişâhum da
- 3 Ben ol pîr-i cünûn-ı hânkâh-ı 'ışk-ı Leylâ'yum
Nice Mecnûn gibi abdâl yatur tekye-gâhumda
- 4 Fezâ-yı lâ-mekânda himmetüm şeh-bâzını şalsam
Mekesce gözüme 'ankâ görünmez şayd-gâhumda
- 5 Cihâni yağa diyü Hâverî süz-ı dilüm nâ-geh
Mekân itdüm semender gibi âteşdân-ı âhumda
(varak 240b)

33

[55a]¹⁰⁰

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

- 1 Seni görmez dü çeşm-i hün-feşânum nice demlerle¹⁰¹
Gel iy nûr-ı başâr merdümlük it demler kademlerle¹⁰²
- 2 'Aceb nice yazıldı başuma bu kara yazular
Benüm hüd miñnet ü derdüm yazılmaya kalemlele¹⁰³

⁹⁹ Bu beyit Hısâlî'de bulunmaktadır. Bkz. (Kalyon, 2011: 994)

¹⁰⁰ Bu gazel birçok değişiklikle birlikte Michigan Üniversitesi 356 numarada kayıtlı şiir mecmuasında yer almaktadır. Bkz. (Vural, 2013: 56) Benzer şekilde Pervâne Beg'de de mevcut olup Kemâlpaşa-zâde'ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Pervâne Beg, 2004: 191)

¹⁰¹ Âşık Çelebi, bu gazeli tesmin etmiştir. Bkz. (Kılıç, 2010: 1513-1515) Benzer şekilde Şühûdî de bu gazele bir tahmis yazmıştır. Bkz. (Çolak, 2013: XXXIV, 335-336) Ayrıca, bu mısra Ahdî tezkiresinde, Tarlan neşrinde ve *Mecmu'a-i Eş'ar*'da "Seni gözler" biçiminde okunmuştur. Bkz. (Tarlan, 1949: 61) Tarlan, bu gazeli şüara tezkirelerinden yer alan şiirleri kısmına almıştır. Ahdî tezkiresi için bkz. (Ahdî, 2009: 139); (Kaya, 2013: 355).

¹⁰² Michigan Üniversitesi 356 numarada sırasıyla ikinci, üçüncü ve beşinci olan şu beyitler elimizdeki nüshada bulunmamaktadır.

Ne sihr eyler leb-i şeker feşân ü telh güftârı
Beni geh öldürür geh dirgürür emlerle semlerle
O Yûsuf çehrenüñ bâzâr-ı 'ışkında dü-çeşm-i ter
Şanasın keffê-i mizân durur tolmış diremlerle
Şehîd-i 'ışk olursa Hâverî iy lâle-had bir gün
Çıka rûz-ı haşrde al bayraklu 'alemlerle

¹⁰³ *Mecmu'a-i Eş'ar*'da üçüncü beyittir.

- 3 Hevâ-yı zülf kaduñla ölüsem âh idüp cānā¹⁰⁴ [aslında iyi okunamadı]
Mezârımdan tıram [duram] maşşerde ‘Abbāsî ‘alemlerle¹⁰⁵
- 4 Kad ü zülf ü dehānuñ hasreti lām eyledi kıddüm
Hudā bilür benüm şağ olacağum bu elemlemlerle¹⁰⁶
- 5 Nice zünnār-ı ‘ışka Hāverî bel bağlamayam kim [ben]
Der ü dīvār-ı deyr-i dil pür olmuşdur şanemlemlerle¹⁰⁷

(varak 160b)

34¹⁰⁸

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _ / . _ _ _

- 1 Kad u zülf ü dehān-ı yāre irdüm derd ü ğamlarla
İrişdüm devlet-i vaşla velî biñ biñ elemlemlerle
- 2 O Yūsuf çehrenüñ bāzar-ı ‘ışkında dü-çeşm-i ter
Şanasın keffe-i mīzāndur tölmuş diremlerle
- 3 Ne sihr eyler leb-i sükker-feşānı ağıyāruñ
Beni geh öldürür geh dirgürür emlemlerle semlemlerle
- 4 Nice ‘arz eyleyem derd-i dili ol seng-dil-i yāre
Yazılmaz sūz-ı dil iy h̄āce pūlādî kalemlerle
- 5 Şehīd-i ‘ışk olursa Hāverî iy lāle-ğad bir gün
Çıka rüz-ı haş[i]rde āl yapraklu ‘alemlerle

35

[56a]

. . _ _ / . . _ _ / . . _ _ / . . _ _

- 1 Cüy-bār eyle gözüm yaşımı sen şimdi hele
Yüri iy serv yigitsin yüri yoluna gele¹⁰⁹

¹⁰⁴ İlk kısım Ahdî ve Tarlan’da “Hevâ-yı kıdd ü zülfünle” okunmuştur ki vezin açısından daha uygundur. Bkz. (Ahdî, 2009: 139); (Tarlan, 1949: 61)

¹⁰⁵ *Mecmû ‘a-i Eş ‘ar*’da dördüncü beyittir.

¹⁰⁶ *Mecmû ‘a-i Eş ‘ar*’da ikinci beyittir. Pervâne Beg’deki beyit sıralaması *Mecmû ‘a-i Eş ‘ar*’dakiyle aynıdır.

¹⁰⁷ [Bu kalemlerle sonradan tashihler, aynı mecmuanın 174a varağında görülen hataların diğerk şekline göre yapılmıştır.]

¹⁰⁸ 33 numaralı gazelin farklı bir versiyonu gibi görünen bu gazel sadece Pervâne Beg’de mevcuttur. Bkz. (Kula, 2004: 191-192) Bu gazel –emlemlerle redifli gazele çok benzemektedir.

¹⁰⁹ Bu beyit (Evecen, 2011: 202)’de kayıtlıdır. Ayrıca Bkz. (Kalyon, 2011: 928)

- 2 Girmedüñ gitdi yola rāh-ı cefāyı kıomadüñ
Buluşavüz senüñle yürü iy yār hele
- 3 Yūsuf'ı ayrı görürse n'ola zāhid senden
Bir iki görünür dīde-i şāhib-i hāvele
- 4 Cām-ı mey kendüyi hem-reng-i lebüñ tutduğı-y-çün
Bir alay rindler ile o şeh gelüp alduñ ele
- 5 Kıomadı āh u figān eylemege küyunda
Ol Süleymān-ı zemān Hāverî hükü itdi yele
(varak 165a)

36

[57a]¹¹⁰

— . — — / — . — — / — . — — / — . — —

- 1 Sīne pürdür ārzü-yı zülf-i 'anber-sā-ile
Tolıdur vīrānemiz biñ başlu¹¹¹ ejderhā-ile¹¹²
- 2 Zülfüñe virmek¹¹³ diler tül-ı emellerle gönül
Vā'y anuñ vā'y kıara başına bu sevdā-ile¹¹⁴
- 3 Ğonca gibi yüregüm biñ pāre olmışdur benüm
Hārlar hem-dem olalı ol gül-i ra'nā-ile
- 4 Yār ise bī-merhāmet¹¹⁵ şabr ise tākāt kıalmadı
İşimüz Allāh'a kıaldı bu dil-i sevdā¹¹⁶-ile [“rüsveyla” olması lazım]

¹¹⁰ Bu gazel Nazmî'de Nesîmî'ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 2218-19) Aynı gazel Pervâne Beg'de Necâtî'ye nazire olarak kaydedilmiştir. Bkz. (Parmaksız, 2004: 113)

¹¹¹ Pervâne Beg'de “başlu” yerine “dürlü” yazılmıştır.

¹¹² Âşık Çelebi bu gazelin sadece matla beytini tezkiresine almıştır. (Kılıç, 2010: 1510) Aynı matla Hısâlî'de de bulunmaktadır. Bkz. (Kalyon, 2011: 888)

¹¹³ Nazmî'de “irmek” biçiminde kayıtlıdır.

¹¹⁴ Bu mısra Pervâne Beg'de “Vā'y anuñ vā'y başına kim bu kıuru sevdā ile” biçiminde kayıtlıdır.

¹¹⁵ Nazmî'de “rahm eylemez” biçiminde kayıtlıdır.

¹¹⁶ Nazmî ve Pervâne Beg'de “şeydā” biçiminde kayıtlıdır.

- 5 Menzil-i Kāf'a¹¹⁷ kanā'at idelüm gel Hāverī
Biz 'adem mülkine¹¹⁸ pervāz uralum 'anḳā-ile
(varak 164b)

37

Nazīre-i Hāverī¹¹⁹

__ . / _ . . / . _ . . / _ . _

- 1 Öldürme iy perī bizi biñ biñ cefā-y-ile
Gel göñlümüzi al ele bir merḥabā-y-ile¹²⁰
- 2 Gözsüz koyayın ırte kıyāmet güninde ben
İzüñ tozını bir görsem tūtiyā-y-ile
- 3 Zülfüñ hayāli irmek ile şād olur göñül
Şol gonceveş ki açıla bād-ı şabā-y-ile
- 4 Karşuñda nāle kıldığ-ıçün dem-be-dem senüñ
Çok şöhetüm geçüp durur iy düst nāy-ile¹²¹
- 5 Bīmār çeşmi kanuma girse 'aceb midür
Gider ḥarāreti kişinüñ çün hınā-y-ile
- 6 Şıḥhat adını Hāverī'ye añma iy tabīb
Kim başı hoş degül durur anuñ devā-y-ile

38

[59a]¹²²

. _ _ _ / . . _ _ / . _ _ _ / . . _

- 1 Yaşum revān olup aḳar gamuñla āb gibi
Ağardı ağlamadan gözlerüm ḥabāb gibi¹²³
- 2 Bu bezm-i ğamda n'ola acı acı ağlarsam
Ki devr ayağa düşürdü beni şarāb gibi
- 3 Bu ḥālet-ile ne yerde ne gökdesin şāhā
Aḳarsa seyl-i sirişküm n'ola seḥāb gibi

¹¹⁷ Nazmî ve Pervâne Beg'de "Kāf-ı" biçiminde kayıtlıdır.

¹¹⁸ Nazmî'de "mülkinde" biçiminde kayıtlıdır.

¹¹⁹ Bu gazel Nazmî ve Pervâne Beg'de Necâfî'ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 2531); (Kula, 2004: 69-70)

¹²⁰ Bu beyit, Hısâlî'de yer almaktadır. Bkz. (Kalyon, 2011: 910) Fakat ilk mısra "İy pāy-māl iden beni biñ biñ cefā ile" biçiminde okunmuştur.

¹²¹ Bu beyit Pervâne Beg'de mevcut değildir.

¹²² Fahri Bilge nüshasında elli yedinci varaktan elli dokuzuncu varağa geçilmiş olup elli sekizinci varak unutulmuştur.

¹²³ Fahri Bilge tarafından bu beytin kenarına kırmızı kalemle "varak 69b" yazılmıştır. Benzer şekilde bundan sonraki dört beytin "varak 70a"da yer aldığı belirtilmiştir. Bu beyit, Hısâlî'de yer almaktadır. Bkz. (Kalyon, 2011: 1559-60) İlk mısradaki "Ağardı" kelimesi "Ağrıdı" diye okunmuştur.

- 4 Havâle kıldı kemân-ı cefâyı baña felek
‘Aceb mi inil inil inlesem rebâb gibi
- 5 Hemîn felekde şuña kaldı Hâverî çarem
Başum alup gidem âfitâb gibi¹²⁴

39

Nazîre-i Hâverî¹²⁵

__ . / _ . . . / . _ . . . / _ . . .

- 1 Hecrûñde bahr-i eşkümi görenler iy perî
Anuñ habâbı şandı görinen felekleri
- 2 Ol âsitâna hâlümi kim ‘arz ide benüm
Ser-geşte kıldı nâme-i şevküm kebûteri
- 3 Başı irürse göklere iy serv-i ser-firâz
Kimse dimeye kıddüñe beñzer şavberî
- 4 Yâruñ dehâñı sırrımı yir yir aradılar
Bulmadılar nişânunı gâyb erenleri
- 5 Cânâ saña şa‘âdet ile bitiyüp cihân
Tavk-ı belâ vü gam baña bahş-ı Kâlenderî
- 6 Bir merhabâyâ cân u dili al da sög baña
Senden yañadur iy boyı şimşâd elüñ beri
- 7 Yokdur felekde bu yedi beytün be Hâverî
Var ise oldur encüm-i eş‘ârüñ ülkeri

40

[61a]

. . . . / / /

- 1 Nice doyunca görem sen gül-i nâzük-bedeni
Kendü kirpügüm olupdur baña gözüm dikenî
- 2 Çıksun âhum odı gözümü ağzımı açdırma benüm
Yaqsun süz-ı derünüm seni söyletme beni
- 3 Dest-gîr ol beni sâyeñ gibi ayakda kıoma

¹²⁴ [Sene 958 tertip edilmiş olan ve aslı hususi kütüphanemizde bulunan 286 mecmuada bu beytin hizasında “Âferîñ Hâverî Çelebi” kelimeleri yazılıdır. Fahri] [(Kırmızı kalemlerle): Bu gazel Raif Bey’in mecmuasında yoktur.]

¹²⁵ Bu gazel Nazmî’de Hafî’ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 2931) Aynı gazel Pervane Beg’de de mevcuttur fakat gazel beş beyitten müteşekkil olup beş ve altıncı beyitler yer almamaktadır. Bkz. (Başer, 2004: 145)

Böyle hâk itme igende yoluna cân vireni

4 Şerbet-i vaşluñ irişmezse olur haste gönül
Doyamaz cevrine şâhum seven ölsün mi seni

5 Düşmeyince gam-ı 'ışkuña seni bilmedüm âh
Ne imişsin neye uğramışum iy vây meni

6 Zûlm ider mâni' olur çoçmağa sen sîm-teni
Girmesün âz müze boynuña el pîreheni¹²⁶

(varak 168a)

41

Nazîre-i Hâverî¹²⁷

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

1 Beni taşlamağa etfâl üşürdiler eli
Var ise şimdi benem dünyede Mecnûn bedeli

2 İt yerine urayın öldüreyin dimiş o yâr
Hele her yirde benem şimdiki darb-ı meşeli

3 Dūd-ı âhum beni kūyına iletmez oldı
Cennete koymaz imiş kişiyi kara 'ameli

4 Şūfiye şakın esüp şavurup añma kūyın
Çü bilürsin ki erür yağ esicek kıble yeli

5 Dökerem göz yaşın etrâfuma ben nokta gibi
Yâr zerre dehen için iderem reml-i 'Alî¹²⁸

42

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

1 Yiryüzini eyledüm şanan ihâta dünyede¹²⁹
Kara toprağı ider âgüş deryâlar gibi

¹²⁶ [Hâşiye: Raif Bey'in bana eylül 1904'te emanet verdiği mecmuada Hâverî'nin şiirlerine ait sahifelerden en sonunda "ve lehu eyden" başlığı altında en sonra yazılmış bu gazeldir. Yalnız şairin mahlası mukayyed değildir. Fahri]

¹²⁷ Bu gazel Nazmî'de Necâtî'ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Nazmî, 2012: 2764)

¹²⁸ Bu gazel Pervâne Beg'de de mevcuttur fakat "reml-i 'Alî" terkibi "reml 'ameli" olarak okunmuştur. Bkz. (Gökyurt, 2004: 75-76)

¹²⁹ Âşık Çelebi'de yer alan bu gazel elimizdeki nüsha dâhil daha önce sözü geçen metinlerin hiçbirinde bulunmamaktadır. Bkz. (Kılıç, 2010: 1510)

- 2 Bî-hevâ vü bî-heves bakma sükûnuma benüm
Rûzgâr ile iderdüm cûş deryâlar gibi¹³⁰
- 3 Toldururdum na'ra-i yâ hû ile âfâkı ben
Cur'a-i 'ışkı iderdüm nûş deryâlar gibi
- 4 Rûzgârına göre kullan cihânı Hâverî¹³¹
Gâh pür-cûş ol gehî hâmuş deryâlar gibi

43

-. _ _ / -. _ _ / -. _ _ / -. _ _

- 1 Dün gice rü'yâda gördüm bir perîşân peykeri¹³²
Lebleri cân meclisinde câm-ı Cem'dür cevheri
- 2 Âferîn ol dilberüñ zülf-i siyehkârına kim
Sünbülü şahrâya şaldı bende çekdi micmeri
- 3 Yire urdı reng-i la'li lâlenüñ hengâmını
Kâsid sünbülü bâzâr-ı 'ûd u 'anberi
- 4 Hâtır-ı dilber dahı kalursa iy gam gam degül
İt gibi katl eylerem bir gün raķīb-i kâfiri
- 5 Her kazâ-yı âsumânî yire itmeden nüzül
Der-be-der şorar ki kanı râh-ı dâr-ı Hâverî

44

-. _ _ / -. _ _ / -. _ _ / -. _ _

- 1 Sâkiyâ benden şorarsañ kim nedür keyfiyyeti¹³³
Toluyu tekrâr idüñ dilden götürsün haşleti

¹³⁰ Bu beyit, *Beyitler Antolojisi* adlı çalışmada yer almaktadır. (Aktaş, 2010: 6)

¹³¹ Bu beyit de *Beyitler Antolojisi*'nde yer almaktadır. Bkz. (Aktaş, 2010: 26)

¹³² Bu gazel sadece Pervâne Beg'de yer almaktadır. Hûfî'ye nazire olarak sıralanmıştır. Bkz. (Gökyurt, 2004: 169-70)

¹³³ Bu gazel sadece Pervâne Beg'de yer almaktadır. Ahmedî'ye nazire diye kayıtlıdır. Bkz. (Gökyurt, 2004: 158)

- 2 İrmedin cān sem'ine esrār-ı 'ışkıdan haber
Ordu-yı qadrūnde dil cāsūsdan gör qudreti
- 3 Dağı peydā olmadın ketm-i 'ademden kāyināt
Şem'-i bezm-ārā-y-idi ma'nide hüsnuñ şureti
- 4 Mekteb-i hüsnuñde biz kim bir nice abdāl-idük
Ben idüm ta'līm iden Mecnūn'a fenn-i cinneti
- 5 İtleriyle seyr iderken görüben kimdür dimiş
Hāverī'nūñ haq budur kim bu qadardur hürmeti

45

-. _ _ / -. _ _ / -. _ _ / -. _ _

- 1 Kimseye bir ağız açılma dilā revzen gibi¹³⁴
Ağzuña mihrā-ver cevāhirle pür ol maḥzen gibi
- 2 Āh u efgān itmeyem dirseñ cihānda ney gibi
Egri bakma āferīde yüzine ney-zen gibi
- 3 H'āce-i mülk-i şalāḥ olmağ ne idi zāhidā
Ol haramī gözlü yolum urmasa reh-zen gibi
- 4 Murğ-ı cāna ḥalka ḥalka dāmlardur nüh felek
Kim saçılmışdur nücüm eṭrāfına erzen gibi
- 5 Rişte-i tevḥīdi gözle Hāverī sen dāimā
Gözi açuqlardan olam dirseñ süzen gibi

46

.. _ _ / .. _ _ / .. _ _ / .. _ _

- 1 N'ola iy meh idinürse dil ü cān qaşrını cāy¹³⁵
Şeh-i devrān olan idinse olur şırça serāy¹³⁶

¹³⁴ Bu gazel sadece Pervāne Beg'de yer almaktadır. Zāfī'ye nazire diye kaydedilmiştir. Bkz. (Öztürkçü, 2004: 87-88)

¹³⁵ Bu gazel sadece Pervāne Beg'de yer almaktadır. Figānī'ye nazire olarak kaydedilmiştir. Bkz. (Gökyurt, 2004: 114-115)

¹³⁶ Bu matla, Hısālī'de şu şekilde yer almaktadır. "N'ola ol şeh idinürse dil ü cān qaşrını cāy/Şeh-i devrān olan idinse olur şırça sarāy." Bkz. (Kalyon, 2011: 1178)

- 2 Tüb-ı âhum n'ola atılsa yaşum çekse sipâh
Haṭ-ı kâfir irişüp geldi çü bağladı âlây
- 3 Meh-i ruhsârına haṭ irdi sitâremde dirîg
Vây benüm bu kara bahtumla yazuma vây
- 4 Dem ü lahmuz görüp eşküm n'ola kan ağlasa mey
Hem-demüz n'ola figânum işidüp inlese nây
- 5 Her tolu başına bir eller ayağuhnı öper
Hâverî bendeñe niçün güzelüm degmeye pây

47

--- / --- / --- / ---

- 1 Vaşla irince yaqdı gönül bağı yağını¹³⁷
Furkat şebinde şubha çıkardı çerâğın
- 2 'Arz it ruñun ki güllerün ol yüzi şıyupdur
Alsun semen çemende şehâ yüzi ağın
- 3 Meydân içinde gam ne kadar pehlevân ise
Câm-ı mey ile al idüp alur ayağın
- 4 Reyhân-ı zülfi 'uğdesi boynumda var iken
Almaz benefşenün kişi bir pula bāğın
- 5 Yârün kulağlıdur yine bil tîg-i gamzesi
Var yürü gör be Hâverî başun yarağın

Kıt'alar

1

Kıt'a

--- / --- / ---

Yeñişehr ehl-i 'ilmi Taş-zâde
Hacerdür lâ-yemesdür bed-güherdür

¹³⁷ Bu gazel sadece Pervâne Beg'de yer almaktadır. Sûzî'ye nazire diye kaydedilmiştir. Bkz. (Öztürkçü, 2004: 102-103)

Hacerden hucrı fark itmez velîkin
Şorarsañ kendüye İbni Hacer'dür (Kılıç, 2010: 1512)

2

Kıt'a-i ahîri

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Ahissānuñ re'îsi Taş-zāde
Yimez bir cigeri üç gün koğıdur

Hasîs idi babası dağı lîkin
Bu andan biñ kez artuğ taş boğıdur (Kılıç, 2010: 1513)

3

Kıt'a¹³⁸

_ _ . / _ . _ . / . _ _ . / _ . _

Bir katre yirine şadefe kuşdurur güher
Deryā dibinde aña dağı kıldı kār qarz

Şālumla būriyāmı idüp bey' men yezîd
Kıldı olanca varumızı tarmār qarz

Zehr olsa mārā katre-i nîsān 'aceb degül
Toğrı olana çünki olur zehr-i mār qarz

Akça pulın şüküfenüñ almış birer birer
Virmiş gibi dırağta anı rüzgār qarz

Oldı şalāt-ı hamse gibi vācibü'l-edā
Farz ile bir yazılsa şekilde ne var qarz

4

[64a]

¹³⁸ Bu kıta da Âşık Çelebi'de bulunmakla birlikte elimizdeki nüshada bulunmamaktadır. Bkz. (Kılıç, 2010: 1511)

. _ _ _ / . _ _ _ / . _ _

Nedür iy Hâverî bunca belâlar¹³⁹

Saňa râh-ı nüzülde oldı yoldaş

Niçün tedrîsi koyup kâdî olduñ

Saňa yitmez mi şanduñ bir kaşık aş

Nüzül kâfirlerini var sür imdi

Toñuz gütdürür ıssına yavuz baş¹⁴⁰

5

Kıt'a¹⁴¹

_ _ . / . _ _ . / . _ _ . / . _ _ ¹⁴²

Taşoğlı ebed bilmez iken hîç kırâ'at

Câmi' de gelüp kodı yire añsuz baş

Yâ Rab ne okur secdede didüm didi bir yâr

Ak taş kara taş yat aşığa kıtsuz baş

Matla'lar¹⁴³

1

On sekiz yaşında bir dildârı 'uryân eyledüm

On sekiz biñ 'âlemi bir demde seyrân eyledüm¹⁴⁴

2

¹³⁹ Âşık Çelebi'nin bu kıt'a'nın başındaki açıklaması şu şekildedir: "Müderris iken kâzî olup ibtidâ'en nüzül iħrâciyla mübtelâ oldukça kefer eleminde zarûrî dimişdür." Bkz. (Kılıç, 2010: 1511)

¹⁴⁰ [Raif Bey'in mecmuasında 144. varakda Hâverî Efendi başlığı altında mukayyed görülmüştür] Âşık Çelebi'de de yer almaktadır. Bkz. (Kılıç, 2010: 1512)

¹⁴¹ Âşık Çelebi tezkiresinde yer alıp elimizdeki nüshada yer almayan aşağıdaki kıtalar, Âşık Çelebi'nin dile getirdiği gibi Kadı Taş-zâde hakkında kaleme alınmıştır: "Kâdî Taş-zâde-i merhûm hakkında incinüp dimişdür." (Kılıç, 2010: 1512)

¹⁴² Vezin sorunludur.

¹⁴³ Âşık Çelebi'de bulunan şu matlalar, elimizdeki diğer metinlerde yer almamıştır.

¹⁴⁴ Bu matla, Hısâlî'de de yer almaktadır. Bkz. (Kalyon, 2011: 478)

Âdemüñ ehl-i riyâ sözleri kanın kurudur
Sâkiyâ taldur a şol kan olacağı içelüm (Kılıç, 2010: 1511)

3

Yetişinceydi hemân derdine ben bîmâruñ
Mîve-i vaşlına yârüñ n'ideyüm irmez elüm

4

Dem-i pîrîde yine 'aşık-ı cānānum ben
Genc-i 'ışk ile pürem gerçi virānum ben¹⁴⁵

5

Pîr olduğum görüp kaçmadı benden ol cevān
Yine nāzüklükle bir āhū tütüldü ağuma (Kılıç, 2010: 1510)

6

Yārelendüm niçe kez ma'reke-i 'ışkuñda¹⁴⁶
Dağı kapuñda şehā olmadı tîmār baña

7

Öliceğ üstüñānum kılsa üstād iy perî şāna
İlişe pençemüz bir pāre ol zülf-i perîşāna¹⁴⁷

Kaynakça

Aksoyak, İ. Hakkı. (2005 Güz), “Manastırlı Celâl’in Satranç Terimleri İle Yazdığı Gazeli”, *TÜBAR*, XVIII, 7-16.

Aktaş, Ali. (2010), *Beyitler Antolojisi*, Ankara: y.y.

Aydemir, Yaşar. (1999), *Behiştî (hayatı, şahsiyeti, eserleri ve Divanın tenkitli metni)*, Gazi Üniversitesi, DT.

Aydemir, Yaşar. (2000), *Behiştî Divanı/Behiştî Hayatı, Eserleri ve Divanın Tenkitli Metni*, Ankara: MEB.

Aydoğdu, Betül. (2005), *Fahri Bilge'nin Kayseri Yöresi Türk Halk Bilimi Çalışmaları*, Erciyes Üniversitesi, YLT.

Aynur, Hatice. (1999), *15. YY. Şairi Çâkerî ve Dîvânı (İnceleme-Tenkitli Metin)*, İstanbul: Y.Y.

Azamat, Nihat. (2001), “Kalenderiyye”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, cilt 24, İstanbul: Diyanet Vakfı Yayınları, s. 253-256.

Bağdatlı Ahdî. (2009), *Gülşen-i Şu'arâ*, haz. Süleyman Solmaz, Kültür ve Turizm Bakanlığı, e-kitap.

¹⁴⁵ Bu matla, Hısâlî'de yer almaktadır. Bkz. (Kalyon, 2011: 680)

¹⁴⁶ Bu matla, Yapı Kredi Sermet Çifter Araştırma Kütüphanesi'nde bulunan 398 nolu mecmuada yer almaktadır. Söz konusu mecmuada ilk beyitteki “kez” kelimesi “ger” olarak tespit edilmiştir. Bkz. (Evecen, 2011: 199)

¹⁴⁷ Bu matla, Hısâlî'de yer almaktadır. Bkz. (Kalyon, 2011: 1093)

- Baş Çetinkol, Fatma. (2004), *Pervâne Beg, Mecmû'atü'n-Nezâ'ir (416b-440b) Transkripsiyonlu Metin*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Başer, Tuğba. (2004), *Pervâne Beg Nazire Mecmuası (557a-580b) Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Başpınar, Fatih. (2003), *Pervâne Beg Mecmû'atü'n-nezâ'ir (315a-340a) Transkripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Bilgin, Azmi. (1999), "Hâverî, Ali, Açık Kadioğlu", *Yaşamları ve Yapıtlarıyla Osmanlılar Ansiklopedisi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, I, 551-552.
- Bülbül, Tuncay. (Summer 2008), "Bir Kültür Merkezi Olarak Manastır ve Manastır Doğumlu Divan Şairleri", *Turkish Studies: International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish and Turkic* 3/4, 454-471.
- Çaylak, Özkan. (2010), *Mecmû'-i Eş'âr (Hamidiye 1186) 1b-50a Yapraklarının Tenkitli Metni*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Çolak, Ahmet. (2013), *Topkapı Sarayı Kütüphanesi Revan No: 1972'de Kayıtlı Mecmû'a-i Eş'âr (Vr. 1b-80a) (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Çolak, Esra. (2014), *Ali Emiri Manzum 674'teki Şiir Mecmuası (Vr. 151a-200b) (İnceleme-Metin)*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Edirneli Nazmî. (2012), *Mecma'u'n-nezâ'ir (İnceleme-Tenkitli Metin)*, haz. M. Fatih Köksal, Kültür Turizm Bakanlığı, ekitap, s. 358-359.
<http://ekitap.kulturturizm.gov.tr/Eklenti/10721,edirneli-nazmi-mecmaun-nezairpdf.pdf?0>
- Evecen, Doğan. (2011), *17. Yüzyıldan Üç Mecmû'a-i Eş'âr*, Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, YLT.
- Evliya Çelebi. (2006), *Evliyâ Çelebi Seyahatnâmesi*, c. 1, haz. Robert Dankoff, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, İstanbul: YKY.
- Gıynaş, Kamil Ali. (2009), *Milli Kütüphanedeki Yz A 803 Numaralı Mecmuanın Transkripsiyonlu Metni*, Selçuk Üniversitesi, YLT.
- Gökyurt, Aygül. (2004), *Pervâne Beg Nazire Mecmuası (603b-624b)*, *Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Güler, Saim. (2006), *Pervâne Beg Nazire Mecmuası (230b-261a) Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Gündoğdu, Betül. (2002), *Pervâne Beg Mecmuası (30a-67b) (Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin)*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Hâverî, Açık Kadioğlu. *Divânçe-i Hâverî*, Milli Kütüphane, Milli Kütüphane Yazmalar Koleksiyonu, FB 433.
- Kalyon, Abuzer. (2011), *Peşteli Hisâlî Metâli 'ü'n-nezâ'ir (II. Cilt) İnceleme-Metin*, Gazi Üniversitesi, DT.
- Kaya, Emir. (2013), *Mecmu'a-i Eş'âr [University of Michigan Isl. Ms. 416] (Metin-İnceleme)*, İstanbul Kültür Üniversitesi, YLT.
- Kaya, Hasan. (2002), *Pervâne Beg Nazîre Mecmuası (165a-199b) Transkripsiyonlu ve Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Keklik, Saadettin. (2004), *Pervane Beg Nazire Mecmuası (340b-368a)*, Marmara Üniversitesi, YLT.

- Kılıç, Filiz. (hızl.) (2010), *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şu'arâ (İnceleme-Metin)*, c. 3. İstanbul: İstanbul Araştırmaları Enstitüsü Yay.
- Kınalızâde Hasan Çelebi, (2009), *Tezkiretü's-Şu'arâ*, haz. Aysun Sungurhan-Eyduran, Ankara.
- Kula, Ayşe. (2004), *Pervâne Beg Nazire Mecmuası (534a-557a) Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Latîfî. (2000), *Tezkiretü's-Şu'arâ ve Tabsiratü'n-Nuzamâ*, haz. Rıdvan Canım, Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- Pehlivan, Mahmut. (2004), *Pervâne Beg Mecmû'a-i Nezâ'ir (439b-464a)*, Marmara Üniversitesi, YLT, 2004.
- Mehmed Tevfik. (2012), *Kâfile-i Şu'arâ*, haz. Fatma Sabiha Kutlar Oğuz-Müjgan Çakır-Hanife Koncu, İstanbul: Doğu Kütüphanesi.
- Öztürkçü, İbrahim. (2004), *Pervâne Beg Mecmû'atü'n-nezâ'ir (580b-603b)*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Parmaksız, Esra Güzide. (2004), *Pervâne Beg Nazire Mecmûası (511b-534a) Transkriptli, Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Pervâne Beg. (2004), *Mecmû'atü'n-Nezâ'ir (415-440) Transkripsiyonlu Metin, Giriş-İnceleme-Dizin*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Pervâne Beg. (2006), *Mecmû'atü'n-Nezâ'ir (261A-291A) Transripsiyonlu, Edisyon Kritikli Metin*, haz. Savaşkan Cem Bahadır, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Soyer, İsmail Murat. (2002), *Pervâne Beg Mecmuası (366b-391a) Transkriptli Edisyon Kritikli Metin*, Marmara Üniversitesi, YLT.
- Tanyıldız, Ahmet, (2015), 'Tahran'da Bulunan Türkçe Bir Şiir Mecmûası Ve Neşredilmemiş Bazı Şiirler', *Hikmet Akademik Edebiyat Dergisi*, C.1, S.2, 39-87.
- Tarlan, Ali Nihat. (1949), *Şiir Mecmualarında XVI. Ve XVII. Asır Divan Şi'ri: Revânî, Hayretî, Hâverî, Âhî, Peyâmî, Sâni*, fasikül 4, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları, 55-62.
- Vural, Emre. (2013), *Michigan Üniversitesi 356 Numaralı Şiir Mecmu'ası (İnceleme-Metin)*, Kocaeli Üniversitesi, YLT.
- Yavuz, Mehmet Sait. (2010), *Süleymaniye Kütüphanesi Fatih Bölümü 4078 Numarada Kayıtlı Şiir Mecmuasının (vr. 1-30 İnceleme ve Metin)*, Marmara Üniversitesi, YLT.